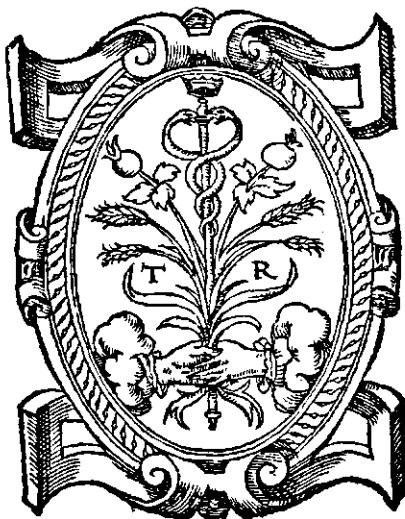

M. T. C I C E R O .

N I S D E C L A R I S O R A T O -
ribus Liber, qui inscribitur Brutus.

Cum argumento Leodegarij à Quercu, locis
item aliquot summa fide ac diligentia
per eundem restitutis.

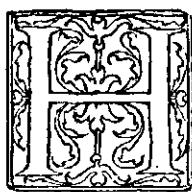

P A R I S I I S ,

Apud Thomam Richardum, sub Bibliis aureis,
è regione collegij Remensis.

I S S S .

ARGUMENTVM PER
Leodegarium à Quercu.

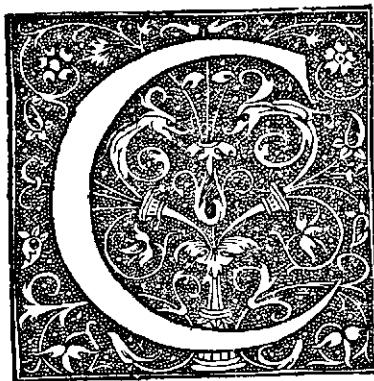

Abitus aliquando fuerat sermo à Cicerone a-pud Tusculanum prædiū de illustribus & claris oratoribus, quādo esse cœpissent, qui & quales fuissent. Cui disputationi cum adfuisset T. Póponius Atticus, & eam mirificè laudauiisset M. Bruto, tum ambo Ciceronem rogarunt vt (quia animo vacuo erat) eundem sermonem expóneret. Itaque illorum voluntati morem gerens, enumerat omnes oratores Græcos & Latinos qui vsque ad tempora sua floruerunt: sic tamen vt Latinis plurimū tribuat, vel quodd suos diligat, vel quod laudatos excitare velit: vt in suo oratore testatur. Caterū dialogus inscribitur Brutus à nomine Bruti, cui & alia plura-ma opera sacrauit. Principiò luget extirctura Hortensium: vt initio libri tertij de oratore ad Q. fratre deplorat excessum Lucij Crassi: in quorum morte grauem iacturam accepit Respub. Inde proponit occasionem dialogi. Tandem (more suo) auspicatur opus à laude eloquentiæ. Scriptum est autem post libros de Repub. vt in fine p̄fationis huius patet: subiiciturque oratori ad Quintum fratrem, vt scribit libro secundo de Diuinatione, his verbis: Tres erunt de oratore libri, quartus Brutus, quintus Orator: &c. Loquutores sunt Cicero, Brutus, Atticus.

M. Tullij Ciceronis

DE CLARIS ORATORI-

bus liber, qui dicitur Brutus.

Vm è Cilicia decedens Rhodum venissim, & eò mihi de Q. Hortensii morte esset allatum, opinione omniū maiorem animo cepi dolorem. Nam & amico amisso, cùm consuetudine iucunda, tum multorum officiorum coniunctione me priuatum videbam: & interitu talis auguris, dignitatē nostri collegij diminutam dolebam: qua in cogitatione & coptatum me ab eo in collegiū recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis meae fecerat: & inauguratum ab eode, ex quo augurum institutis in parentis eum loco colere debebam. Augebat etiā molestiam, quod magna sapientium ciuium, bonorūque penuria, vir egregius, coniunctissimusque mecum consiliorum omniū sociate alienissimo reipub. tempore extinctus, & authoritatis & prudentiae suae triste nobis desideriū reliquerat. Dolebamq; quod non, ut plerique putabant, aduersarium aut obtrectatorem laudum mearum, sed solum potius & consortem glorioſi laboris amiseram. Etenim si in leuiorū artiū studio memorię proditum est, poëtas nobiles poëtarū aequaliū morte doluisse: quo tandem animo eius interitū ferre debui, cum

a ij

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

quo certare erat gloriōsius, quām omnino aduersarium non habere? cum praeſertim non modo nunquam sit aut illius à me cursus impeditus, aut ab illo meus, ſed contrā ſemper alter ab altero adiutus & cōmunicando, & monendo, & fauendo. Sed quoniam perpetua quadā felicitate uſus ille cefſit è vita, ſuo magis quām ſuorum ciuiū tempore, & tum occidit, cum lugere facilius Rempu. poſſet ſi viueret, quām iuare: vixitque tam diu, quām licuit in ciuitate bene beatēque viuere: noſtro incommodo, detrimentoque, ſi eſt ita neceſſe, doleamus: illius verò mortis opportunitatē beneuolentia potius quām misericordia proſequamur, vt quotiescunque de clarissimo & beatissimo viro cogitemus, illum potius quām noſmetipſos diligere videamur. Nam ſi id dolemus, quòd eo iam frui nobis nō licet, noſtrum eſt id malum, quod modicē feramus, ne id non ad amicitiā, ſed ad domesticam uilitatem referre videamur ſin, tanquam illi ipſi acerbitatis aliquid acciderit, angimur, ſummam eius felicitatem non ſatis grato animo interpretamur. Etenim ſi viueret Q. Horſius, cætera fortiaſe deſideraret vna cū reliquis bonis & fortibus ciuibus, hunc autem aut præter cæteros, aut cū paucis uſtineret dolorem, cum forū populi Romani, quod fuifſet quaſi theatrum illius ingenij, voce erudita, & Romanis Græciſque auribus digna, ſpoliatum atq; orbatum videret. Equidem angor animo, non conſiliij, non ingenij, non authoſitatis armis egere Rempu. quæ didiceram tractare, quibūſque me affuefeceram, quæque erant propria cum preeſtantis in Repub. viri, tum bene morata & bene conſtituta ciuitatis. Quòd ſi fuit in Repub. tempus nullum cū extorquere arma poſſet ē manibus iratorum ciuium boni ciuis authoritas

Oratio, cum profecto fuit, cum patrocinium pacis exclusum est aut errore hominum, aut timore. Ita nobis metipfis accidit, ut quanquam essent multo magis alia lugenda, tamen hoc doleremus, quod quo tempore etas nostra perfundita rebus amplissimis tanquam in portum confugere deberet, non inertia, neque desidia, sed ocy moderati atque honesti: cumque ipsa oratio iam nostra canesceret, haberetque suam quādam maturitatem, & quasi senectutem: tum arma sunt ea sumpta, quibus illi ipsi qui didicerat, eis vti gloriose, quēadmodum salutariter uterentur, non reperiebant. Itaque iij mihi videntur fortunatè beatèque vixisse, cum in ceteris ciuitatibus, tum maximè in nostra, quibus cùm authoritate, rerumque gestarū gloria, tum etiā sapientiæ laude perfrui licuit. Quorum memoria & recordatio in maximis nostris grauiissimisque curis iucunda sanè fuit, cum in ea nū per ex sermone quodā incidissimus. Nam cum in ambularem in Xysto, & essem ociosus domi, M. ad me Brutus, vt consueuerat, cum Tito Pōponio venerat, homines cum interfice coniuncti, tum mihi ita chari, itaq; iucudi, vt eorum aspettu omnis quæ me angebat de Rep. cura considererit. Quos postquam salutaui, Quid vos, inquā, Brute & Attice, nūc quid tādem noui? Nihil sanè, inquit Brutus, quod quidem aut tu audire velis, aut ego pro certo dicere audeā. Tu Atticus, Eo, inquit, ad te animo venimus, vt de Rep. esset silentium, & aliquid audiremus potius ex te, quam te afficeremus vlla molestia. Vos vero, inquam, Attice, & præsentem me cura leuatis, & absenti magna solatia dedistis. nam vestris primū literis recreatus, me ad pristina studia reuocavi. Tum ille, Legi, inquit, perlubenter epistolam quam ad te

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

Brutus misit ex Asia, qua mibi visus est & monere te priu-
denter, & cōsolari amicissimē. Recte, inquā, est visus: nā
me istis scito literis ex diuturna perturbatione totius valetu-
dinis tanquam ad aspiciendam lucem esse reuocatum. At-
que ut post Cannensem illam calamitatem primū Marcelli
ad Nolā prælio populus se Romanus erexit, posteāq; pro-
speræ res deinceps multæ consecutæ sunt, sic post verum no-
strarum & cōmuniū grauiissimos casus nihil ante episto-
lā Brutii mihi accidit quod vellem, aut quod aliqua ex par-
te solitudines alleuaret meas. Tū Brutus, Volui id qui-
dem efficere certè, & capio magnum fructū, si quidem quod
volui tanta in re cōsecutus sum: sed scire cupio quæ te Atti-
ci literæ delectauerunt. Ista verò, inquā, Brute nō modò
delectationem mihi, sed etiam, vt spero, salutem attulerunt.

Salutem? inquit ille: quodnam tandem genus istuc tam
præclarum literarū fuit? An mihi potuit, inquā, esse aut
gratior vlla salutatio, aut ad hoc tēpus aptior, quam illius li-
bri, quo me hic affatus quasi iacentem excitauit? Tum il-
le, Nempe eum dicis, inquit, quo iste omnem rerum memo-
riam breuiter, & vt mibi quidem visum est, per diligenter
cōplexus est. Istū ipsum, inquā, Brute dico librū mihi sa-
luti fuisse. Tum Atticus, Optatissum mihi quidem est
quod dicis: sed quid tandem habuit liber iste, quod tibi aut
nouum, aut tanto vñsi posset esse? Ille verò & noua, in-
quam, mihi quidem multa, & eam vtilitatem, quam requi-
rebam, vt explicatis ordinibus temporum, uno in conspectu
omnia viderem: quæ cum studiose tractare cōpissim, ipsa
mihi tractatio literarum salutaris fuit, admonuitque, Pom-
poni, vt à te ipso sumerem aliquid ad me reficiendum, tēque

remunerandum, si non pari, at grato tamen munere: quam
 quam illud Hesiodum laudatur à do Elis, quod eadem mé-
 sura reddere iubet, qua acceperis, aut etiam cumulatiore, si
 possis. Ego autem voluntatem tibi profectò emetiar, sed rem
 ipsam nōdum posse videor: idque vt ignoscas, à te peto. Nec
 enim ex nouis (vt agricola solent) fructibus est vnde tibi
 reddam quod accepi: sic omnis fætus repressus, exustusque
 flos sibi veteris vbertatis exaruit: nec ex conditis, qui iacent
 in tenebris, & ad quos omnis nobis aditus, qui penè solis pa-
 tuit, obstruetus est. Seremus igitur aliquid tanquam in in-
 culto & derelicto solo, quod ita diligenter colemus, vt im-
 pendit etiam augere possimus largitatem tui muneris, mo-
 dò idem noster animus efficere possit quod ager, qui cū mul-
 totos annos quietuit, vberiores afferre fruges solet. Tum ille,
 Ego verò & expectabo ea quæ polliceris, neque exigam nisi
 tuo cōmodo, & erūt mihi pergrata si solueris. Mihi quo-
 que, inquit Brutus, & expectanda sunt ea quæ Attico pol-
 licieris, et si fortasse ego à te huius voluntarius procurator pe-
 tam, quod ipse cui debes, incōmodo exacturū negat. At
 verò, inquam, tibi ego Brute non soluam, nisi prius à te ca-
 uero, amplius eo nomine neminem, cuius petitio sit, petitu-
 rum. Non mehercule, inquit, tibi repromittere istuc quidē
 ausus sim. nam hunc qui negat, video flagitatorem nō illum
 quidem tibi molestum, sed assiduum tamen & acrem fore.
 Tum Pōponius, Ego verò, inquit, Brutum nihil mentiri
 puto. Videor enim iam te ausurus esse appellare, quoniā lon-
 go interuallo modò primùm animaduerti paulò te hilario-
 rem. Itaque quoniā hic quod mihi deberetur, se exacturum
 professus est: quod huic debes, ego à te peto. Quidnam id?

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

inquam. Ut scribas, inquit, aliquid. iam pridem enim conti-
cuerunt tuae literae. Nam ut illos de Repub. libros edidisti,
nihil à te sane postea accepimus, eisque nos met ipsi ad rerum
naturalium memoriam comprehendendam impulsi atque
incensi sumus. Sed illa cū poteris, atque ut possis, rogo. Nūc
vero, inquit, si es animo vacuo, expone nobis quod quāri-
mus. Quidnam est id? inquā. Quod mihi nuper in Tuscu-
lano inchoasti de oratoribus, quando esse cœpissent, qui etiā,
et quales fuissent. Quem ego sermonem cum ad Brutum
tuum, vel nostrum potius detulisse, magnopere hic audi-
re se velle dixit. Itaque hūc elegimus diem, cum te sciremus
esse vacuum. Quare si tibi est commōdum, ede illa quæ cœ-
peras, et Bruto, et mihi. Ego vero, inquam, si potuero fa-
ciam vobis satis. Poteris, inquit: relaxa modò paulum ani-
mum, aut sane, si potes, libera. Nempe igitur hinc tū Pom-
poni ductus est sermo, quod erat à me mentio facta, causam
Deiotari fidelissimi atque optimi regis ornatisimè et co-
piosissimè à Bruto me audisse defensam. Scio, inquit, ab isto
initio tractum esse sermonem, teque Bruti dolentem vicem,
quasi defleuisse iudiciorum vastitatem, et fori. Feci, inquā,
istuc quidem, et saepē facio. Nam mihi Brute in te intuen-
ti, crebro in mentem venit vereri, ecquodnam curriculum
aliquando sit habitura tua et natura admirabilis, et ex-
quisita doctrina, et singularis industria. Cū enim in maxi-
mis causis versatus es, et cum tibi etas nostra iam cede-
ret, fascesque summitteret, subito in ciuitate cūm alia ceci-
derunt, tu etiam ea ipsa, de qua disputare ordimur, eloquē-
tia obmutuit. Tum ille, Ceterarum rerum causa, inquit,
istuc et doleo, et dolendum puto: dicendi autem me non

tam fructus & gloria, quām studium ipsum exercitatiōque delectat: quod mihi nulla res eripiet, te præsertim tam studio. Etenim dicere bene nemo potest, nisi qui prudēter intelligit. Quare qui eloquentiæ veræ dat operam, dat prudētiæ, qua ne maximis quidem in bellis & quo animo carere quisquā potest. Praetulare, inquā, Brute dicis: eoque magis ista dicendi laude delector, quòd cætera quæ sunt quondam habita in ciuitate pulcherrima, nemo est tam humilis qui se non aut posse adipisci, aut adeptum putet: eloquentem neminem video factum esse victoria. Sed quo facilius sermo explicetur, sedentes, si videtur, agamus. Cum idem placuisse illis, tum in pratulo propter Platonis statuam cōsedimus. Hic ego, Laudare igitur eloquentiam, & quāta vis sit eius, expromere, quantāmque iis qui sint eam consueti, dignitatem afferat, neque propositū nobis est hoc loco, neque necessarium. Hoc verò sine vlla dubitatione cōfirmauerim, siue illa arte pariatur aliqua, siue exercitatione quadam, siue natura, rem vnam esse omnium difficillimā. Quibus enim ex quinque rebus cōstare dicitur, earum unaquæque est ars ipsa magna per se. Quare quinque artium cōcursus maximarum, quantam vim, quantāmque difficultatem habeant, existimari potest. Testis est Gracia, que cum eloquentiæ studio sit incensa, iamdiūque excellat in ea, præstetq; cæteris, tamen omneis artes vetustiores habet, & multò antè non inuētas solum, sed etiā perfectas, quām hæc est à Græcis elaborata dicendi vis, atque copia: in quam cū intueor, maximè mihi occurrit, Attice, & quasi lucent Athenætuae, qua in vrbe primū se orator extulit, primumq; etiam monumentis & literis oratio est cæpta mādari: tamen

M. C. CIC. BRVTVS, SEV

ante Periclem, cuius scripta quædam feruntur, & Thucydidem, qui nō nascentibus Athenis, sed iam adultis fuerūt, litera nulla est, quæ quidem ornatum aliquè habeat, & oratoris esse videatur. Quanquā opinio est, & eum qui multis annis ante hos fuerit, Pisistratū, & paulò seniorem etiam Solonē, posteaq; Clitthenē, multū, vt temporibus illis, valuisse dicendo. Post hanc ætatem aliquot annis, vt ex Atticis monumentis potest perspici, Themistocles fuit, quem constat cum prudentia, tum etiā eloquentia præstisset. Post Pericles, qui cum floreret omni genere virtutis, hactamen fuit laude clarissimus. Cleonem etiam temporibus illis turbuletum illum quidem ciuem, sed tamen eloquentē constat fuisse. Huic ætati suppare Alcibiades, Critias, Theramenes: quibus temporibus quod dicēdi genus viguerit, ex Thucydidis scriptis, qui ipse tum fuit, intelligi maximè potest. Grandes erāt verbis, crebri sententiis, compreßione rerum breues, & ob eam ipsam causam interdum subobscuri. Sed vt intellectū est quantam vim haberet accurata & facta quodāmodo oratio, tum etiā magistri dicēdi multi subitò extiterūt: tū Leontinus Gorgias, Thrasymachus Chalcedonius, Protagoras Abderites, Prodicus Ceius, Hippias Helleus, in honore magnō fuit, aliisque multi temporibus eisdē docere se profitebantur, arrogatibus sans verbis, quemadmodum causa inferior (ita enim loquebātur) dicendo fieri superior posset. Iis opposuit se Socrates, qui subtilitate quadam disputādi refellere eorū instituta solebat: viris, cuius ex vberrimis sermonibus extiterunt doctissimi viri: primumq; tū philosophia, nō illa de natura, quæ fuerat antiquior, sed hęc in qua de bonis rebus & malis, de que hominū vita & moribus disputatur,

inuenta dicitur. quod quoniā genus ab hoc quod proposui-
mus, abhorret, philosophos aliud in tēpus reiciamus: ad o-
ratores, à quibus digressi sumus, reuertamur. Extitit igitur
iam senibus illis, quos paulò antè diximus, Isocrates, cuius
domus cūctæ Græciæ quasi ludus quidam patuit, atque of-
ficina dicendi, magnus orator, & perfectus magister, quan-
quam fore si luce caruit, intraque parietes aluit eam gloriā,
quam nemo quidem meo iudicio est postea consecutus is &
ipse scripsit multa præclarè, & docuit alios: & cum cætera
melius quam superiores, tum primus intellexit etiam in so-
luta oratione, dum versum effugeres, modum tamen & nu-
merum quendam oportere seruari. Ante hunc enim ver-
borum quasi structura, & quedam ad numerum conclusio
nulla erat: aut si quando erat, non apparebat eam dedita o-
pera esse quæsitam: quæ forsitan laus sit: veruntamen natu-
ra magis, tum casu nō unquam, quam aut ratione aliqua,
aut obseruatione siebat. Ipsa enim natura circumscriptione
quadam verborum comprehendit cocluditque sententiam:
quæ cùm aptis constricta verbis est, cadit etiam plerunque
numerose. Nam & aures ipsæ quid plenum, quid inane
sit, iudicant, & spiritu quasi necessitate aliqua, verborū cō-
prehensio terminatur: in quo non modo defici, sed etiam la-
borare turpe est. Tum fuit Lysias, ipse quidē in causis fo-
rēibus non versatus, sed egregiè subtilis scriptor, atque ele-
gans, quem iam propè audeas oratōrem perfectum dicere: nā
planè quidem perfectum, & cui nihil admodum defit, De-
mosthenem facile dixeris. Nihil acutè inueniri potuit in eis
causis quas scripsit, nihil (vt ita dicā) subdolè, nihil versutè,
quod ille non viderit: nihil subtiliter dici, nihil presse, nihil

M. C. CIC. BRVTVS, SEV

enucleatè, quo fieri possit aliquid limatius: nihil contrà grāde, nihil incitatū, nihil ornatum vel verborū grauitate, vel sententiarum, quo quicquam esset elatius. *Huic Hyperides proximus & Äschines fuit, & Lycurgus, & Dinarchus, & is, cuius nulla extant scripta, Demades, aliūque plures.* Hæc enim ætas effudit hāc copiam: & vt opinio mea fert, succus ille & sanguis incorruptus usque ad hanc ætatem oratorum fuit, in qua naturalis inesset, non fucatus nitor. Phalereus enim successit eis senibus adolescēs, eruditissimus ille quidem horum omnium, sed non tam armis institutus, quā palæstra: itaq; delectabat magis Athenienses, quam inflam mabat. processerat enim in sole & puluere, nō vt è militari tabernaculo, sed vt è Theophrasti doctissimi hominis vmbraulis. *Hic primus inflexit orationem, & eam mollem tenerāmq; reddidit: & suavis, sicut fuit, videri maluit, quam grauis, sed suauitate ea qua perfunderet animos, non qua perfringeret, & tantum ut memoriam concinnitatis suæ, non (quēadmodū de Pericle scripsit Eupolis) cum delectatione aculeos etiā relinqueret in animis eorum à quibus esset auditus.* Vidēsne igitur vt in ea ipsa vrbe in qua & nata & alta sit eloquētia, q̄ ea serò prodierit in lucem? siquidem ante Solonis ætatem & Pisistrati, de nullo ut diserto memoria proditum est. At hi quidem, vt populi Rom. ætas est, senes: vt Atheniensiu secula numeratur, adolescentes debet videri. Nam et si Seruio Tullo regnante viguerūt, tamen multò diutius Athenæ iam erant, quam est Roma ad hodiernū diem: nec tamen dubito, quin habuerit vim magnam semper oratio. Neque enim iā Troicis temporib; tantum laudis in dicendo Vlyssitribuisset Homerus, & Nestori, quorū alterum

vim habere voluit, alterum suavitatem, nisi iam tum esset homines eloquentiae: neque ipse poëta hic tam idem ornatus in descendendo, ac plane orator fuisset: cuius et si incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum: siquidem non infra superiorem Lycurgum fuit, à quo est disciplina Lacedemoniorum astricta legibus. Sed studiū eius generis, maiorq; vis agnoscitur in Pisistrato. Denique hunc proximo seculo Themistocles insecurus est, ut apud nos, peratiquus, ut apud Athenienses, non ita sanè vetus. Fuit enim regnante iam Græcia, nostra autem ciuitate non ita pridem dominatu regio liberata. nam bellum Volscorum illud grauissimum, cui Coriolanus exul interfuit, eodem ferè tempore quo Persarū bellum fuit, similisque fortuna clarissimorum virorū. Siquidem vterq; cùm ciuis egregius fuisset, populi ingrati pulsus iniuria, se ad hostes contulit, conatūq; iracundiæ sua morte sedauit. nam et si aliter est apud te Attice de Coriolano, concede tamen ut huic generi mortis potius assentiar. At ille ridens, Tu vero, inquit, arbitratus, quoniam quidem concessum est rhetoribus mentiri & in historiis, ut aliquid dicere possint argutius. Ut enim tu nūc de Coriolano, sic Clitarchus, sic Stratocles de Themistocle finxit. Nam quē Thucydides, qui & Atheniensis erat, & summo loco natus, summusq; vir, & paulò ætate posterior, tantum mortuū scripsit, & in Attica clām humatum, addidit fuisse suspicionē veneno sibi consciuisse mortem: hunc isti aiunt, cū taurum immolauisset, exceptisse sanguinem patera, & eo poto mortuū concidiſſe. Hanc enim mortem rhetorice & tragicè ornare potuerunt. illa mors vulgaris nullam præbebat materiem ad ornatum. quare quoniam tibi quadrat, omnia fuisse in The-

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

misticōle paria & Coriolano, pateram quoque à me sumas licet. præbebo etiā hostiam, ut Coriolanus sit planè alter Themistocles. Sit sane, inquam, ut lubet de isto, & ego cautius posthac historiam attingam te audiente, quem rerum Romanarum authorem laudare possum religiosissimum. Sed tum ferè Pericles Xantippi filius, de quo antè dixi, primus adhibuit doctrinam, quæ quanquam tum nulla erat descendit, tamen ab Anaxagora physico eruditus, exercitatem mentis à reconditis abstrusisque rebus ad causas foren- ses popularēsq; facile traduxerat. huius suavitate maximè hilaratæ sunt Athenæ: huius vberatatem & copiā admiratę, eiusdem vim dicendi, terrorēmq; timuerunt. Hęc igitur ètas prima Athenis oratorem propè perfectum tulit. Nec enim in constituentibus Remp. nec in bella gerentibus, nec in impeditis, ac regum dominatione deuinctis, nasci cupiditas dicensi solet. Pacis est comes, oīūq; socia, & iam bene cōstituta ciuitatis quasi alumna quædam eloquētia. Itaq; ait Aristoteles, cū sublati in Sicilia tyrannis res priuatæ longo interuallo iudiciis repeterentur, tum primum, quod esset acuta illa gens, & controuersa naturā, artem & præcepta Siculos Coracem & Tisiam conscripsisse. Nā antea neminem solitum via nec arte, sed accurate tamen, & de scripto plerosq; dicere, scriptāsq; fuisse & paratas à Protagora rerum illustrium disputationes, quæ nunc cōmunes appellantur loci. Quod idem fecisse Gorgiā, cum singularum rerum laudes vituperationēsq; cōscripsisset, quod iudicaret hoc oratoris esse maximè proprium, rem augere posse laudādo, vituperandoq; rursus affligere. Huic Antiphontem Rhamnusii similia quædam habuisse conscripta, quo nemine vñquam me-

lius ullam orauisse capitis causam, cum se ipse defenderet, se
audiente, locuples author scripsit Thucydides. Nam Lysia
primò profiteri solitum, artē esse dicendi: deinde quòd Theo-
dorus esset in arte subtilior, in orationibus autē ieunior, o-
rationes eum scribere aliis cœpisse, artē remouisse. Similiter
Isocratem primò artem dicēdi esse negauisse, scribere autem
aliis solitum orationes, quibus in iudiciis vterentur: sed cum
ex eo, quia quasi committeret contra legem, quò quis iudi-
cio circunueniretur, sēpe ipse in iudicium vocaretur, oratio-
nes aliis destituisse scribere, totumque se ad artes componen-
das transtulisse. Et Græciae quidem oratorū partus atque
fontes vides ad nostrorum annalium rationem veteres, ad
ipsorum sanè recentes. Nam antequam delectata est Athe-
niēsium ciuitas hac laude dicendi, multa iam memorabilia
et in domesticis et in bellicis rebus effecerat Hoc autē stu-
dium non erat commune Græciae, sed propriū Athenarum.
Quis enim aut Argiūm oratorem, aut Corinthium, aut
Thebanum scit fuisse temporibus illis? nisi quid de Epami-
nunda docto homine suspicari libet. Lacedamoniū verò us-
que ad hoc tempus audiui fuisse nemine. Menelaū ipsum,
dulcē illū quidem tradit Homerus, sed pauca dicentem. Bre-
uitas autem laus est interdum in aliqua parte dicendi, in v-
niuersa eloquentia laude non habet. At verò extra Græciā
magna dicendi studia fuerunt: maximiq; huic laudi habitu
honores, illustre oratorum nomen reddiderunt. Nam vt se-
mel è Piræo eloquentia euecta est, omnes peragravit insu-
las, atque ita peregrinata tota Asia est, vt se externis obli-
neret moribus, omnēmque illam salubritatem Atticæ
dictionis quasi sanitatem perderet, ac loqui penè dediceret.

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

Hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem nec celeritate nec copia, sed parum pressi, & nimis redundantes. Rho dū saniores, & Atticorum similiores. Sed de Græcis hactenus. etenim hæc ipsa forsitan fuerunt non necessaria. Tum Brutus, Ista vero, inquit, quam necessaria fuerint, non facile dixerim: iucunda certè mihi fuerunt, neque solum non longa, sed etiam breuiora quam vellem. Optimè, inquam: sed veniamus ad nostros, de quibus difficile est plus intelligere, quam quantum ex monumentis suspicari licet. Quis enim putet aut celeritatem ingenij Lucio Bruto illi nobilitatis vestræ principi defuisse? qui de matre suauiaða ex oraculo Apollinis tam acutè argutéque coniecerit, qui summam prudentiam simulatione stultitiae texerit, qui potentissimum regem, clarissimi regis filium expulerit, ciuitatemq; perpetuo dominatu liberata, magistratibus annuis, legibus, iudiciisq; deuinixerit, qui college suo imperium abrogauerit, ut è ciuitate regalis nominis memoriam tolleret: quod certè effici non potuisset, nisi esset oratione persuasum. Videmus item paucis annis post reges exactos, cum plebes prope ripā Anienis ad tertium milliarium consedisset, eumque montem qui Sacer appellatus est, occupauisset, M. Valerium dictatorem dicendo sed auisse discordias, eique ob eam rem honores amplissimos habitos, & cum primū ob eam ipsam causam maximum esse appellatum. Ne L. Valerium quidem Potitum arbitror non aliquid potuisse dicendo, qui post deceniralem iniuidiam plebem in patres incitatam, legibus & concionibus suis mitigauerit. Possumus Appium Claudium suspicari disertum, quia senatum iamiam inclinatum, à Pyrrhi pace reuocauerit. Possumus C. Fabritium, quia sit ad Pyr-

rhum de captiuis recuperandis missus orator: T. Corunca-
num, quòd ex pontificum commētarii longè plurimū in-
genio valuisse videatur: M. Curiū, quòd is trib. pleb. inter-
rege Appio Cæco diserto homine comitia cōtra leges haben-
te, cum de plebe consulem nō accipiebat, patres antè autho-
res fieri coegerit, quod fuerit permagnum, nōdum lege Me-
nia lata. Licet aliquid etiam de M. Popiliū ingenio suspi-
cari, qui cùm Cos. esset, eodemque tempore sacrificium publi-
cum cum lēna faceret, quòd erat flamen Carmētalis, plebis
contra patres concitatione & seditione nunciata, vt erat lē-
na amictus, ita venit in concionem, seditionēmq; cùm autho-
ritate tum oratione sedauit. Sed eos oratores habitos esse, aut
omnino tum ullum eloquentiæ præmiū fuisse, nihil sānē mi-
hi legisse video, tantummodo coniectura ducor ad suspican-
dum. Dicitur etiam C. Flaminius, is qui trib. pleb. legem de
agro Gallico & Piceno viritim diuidendo tulerit, qui Cos.
apud Thrasimenum sit interfactus, ad populum valuisse di-
cendo. Quintus etiam Maximus Verrucosus orator habi-
tus est temporibus illis, & Q. Metellus, is qui bello Punico
secundo cum L. Veturio Philone consul fuit. Quē verò ex-
tet, & de quo sit memoria prodicatum eloquentiē fuisse, & ita
esse habitum, primus est M. Cornelius Cethagus, cuius elo-
quentiæ est author, & idoneus quidē mea sententia, Q. En-
nius, præsertim cum & ipse eū audiuerit, & scribat de mor-
tuo, ex quo nulla suspicio est amicitiæ causa esse mentitum.
Est igitur sic apud illum in nono (ut opinor) annali:

Additur orator Cornelius suauiloquenti
Ore Cethagus, Veturio collega Philoni.
& oratorem appellat, & suauiloquentiam tribuit, quæ

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

nunc quidem non tam est in plerisque. Latrant enim iam quidam oratores, non loquuntur. sed est ea laus eloquentiae certè maxima.

-Is dictus ollis popularibus olim,

Qui tum viuebant homines, atque æcum agitabant,
Flos delibatus populi.-

Probè verò. Ut enim hominis decus ingenium, sic ingenij ipsius lumen est eloquentia: qua virum excellentem preclarum illi homines florem populi esse dixerunt.

-Suadæque medulla. περδῷ quam vocant Græci, cuius effector est orator, hanc suadam appellauit Ennius. eius autem Cethegum medullam fuisse vult: ut quam deam in Periclis labris scripsit Eupolis sessitauisse, huius hic medullam nostrum oratore fuisse dixerit. At hic Cethegus Cos. cum P. Tuditano fuit bello Punico secundo, quæstörq; his Consulibus M. Cato, modò planè annis CXL. ante me consulem: & id ipsum nisi vius eßet Ennius testimonio cognitum, hunc vetustas, ut alios fortasse multos, obliuione obruisset. Illius autem ètatis qui sermo fuerit, ex Neuianis scriptis intelligi potest. His enim Consulibus, ut in veteribus commentariis scriptum est, Nævius est mortuus: quanquam Varro nositer diligentissimus inuestigator antiquitatis putat in hoc erratum, vitamq; Nævii producit longius. Nam Plautus P. Claudio, L. Porcio, viginti annis post illos quos antè dixi Coss. mortuus est, Catone Censore. Hunc igitur Cethegum consecutus est aetate Cato, qui annis IX. post eum fuit Cos. eum nos ut peruerterem habemus, qui L. Martio, M. Manilio Coss. mortuus est annis LXXXIII. ipsis ante me Consulēm. Nec verò habeo quenquam antiquiorem, cuius

quidem scripta proferenda putē, nisi quem Appij Cæci oratione hæc ipsa de Pyrrho, & nonnullæ mortuorū laudationes fore delestant. & hercules hæc quidem extat. Ipsæ enim familiae sua quasi ornamēta ac monumenta seruabant, & ad usum, si quis eiusdem generis occidisset, & ad memoriam laudum domesticarum, & ad illustrandam nobilitatem suam. quanquā his laudationibus historia rerum nostrarum est facta mēdior. Multa enim scripta sunt in eis, quæ facta non sunt, falsi triumphi, plures consulatus, genera etiam falsa, & ad plebem transītiones, cū homines humiliores in alienum eiusdē nominis infunderetur genus: ut si ego me à M. Tullio esse dicerem, qui Patricius cū Ser. Sulpitio Cos. anno decimo post exactos reges fuit. Catonis autem orationes non minus multæ ferè sunt, quam Attici Lysiae, cuius arbitror plurimas esse. Est enim Atticus, quoniam certè Athénis est & natus & mortuus, & functus omni ciuium munere: quanquā Timaeus eum quasi Licinia & Mutia lege repetit Syracusas: & quodammodo est nonnulla in iis etiam inter ipsos similitudo. acuti sunt, elegantes, faceti, breues. Sed ille Græcus ab omni laude felicior. Habet enim certos sui studiosos, qui non tam habitus corporis opimos, quam gracilitates consequentur, quos, valetudo modò bona sit, tenuitas ipsa delestat: quanquam in Lysia sunt sæpe etiam lacerti, sic ut & fieri nihil posse valentius: verū est certè genere toto strigosior, sed habet tamen suos laudatores, qui hac ipsa eius subtilitate admodum gaudeant. Catonem vero quis nostrorum oratorum, qui quidem nunc sunt, legit? aut quis nouit omnino? At quem virum, dīj boni! mitto ciuem, aut senatorem, aut imperatorem. Oratore enim hoc loco

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

quæsimus. Quis illo grauior in laudando? acerbior in virtu-
perando? in sententiis argutior? in docendo edifferendoque
subtilior? Refertæ sunt orationes amplius centum quinqua-
ginta, quas quidem adhuc inuenierim, & legerim, & ver-
bis & rebus illustribus: licet ex his eligant ea que notatione
& laude digna sint: omnes oratoriae virtutes in eis reperi-
tur. Iam vero Origenes eius quem florem, aut quod lumen
eloquentiae non habent? Amatores huic desunt, sicuti mul-
tis iam antè seculis & Philisto Syracusio, & ipsi Thucydidi.
Nam ut horum concisis sententiis, interdum etiam non sa-
tis apertis cum breuitate, tum nimio acumine, officit Theo-
pompus elatione atque altitudine orationis suæ, quod idem
Lysia & Demosthenes: sic Catonis luminibus obstruxit hæc
posteriorum quasi exaggerata altius oratio. Sed & in nostris
inscritia est, quòd ijs ipsi qui in Græcis antiquitate delectatur,
eaque subtilitate quam Atticam appellant, hanc in Catone
non nouerunt quidem: Hyperides volunt esse, & Lysia. lau-
do: sed cur nolunt Catonis? Attico genere dicendi se gaudere
dicunt. sapienter id quidem, atque utinam imitarentur, nec
ossa solum, sed etiam sanguinem. gratum est tamē quod vo-
lunt. Cur igitur Lysias & Hyperides amatur, cum penitus
ignoretur Cato? Antiquior est huius sermo, & quædā hor-
ridiora verba. Ita enim tū loquebantur. id muta, quod tum
ille nō potuit, & adde numeros, & aptior sit oratio: ipsa ver-
ba compone, & quasi coagmēta, quod ne Græci quidem ve-
teres faciliauerunt: iam neminem antepones Catoni. Orna-
ri orationem Græci putant, si verborum immutationibus v-
tantur, quos appellant ϕόντες: & sententiarum orationis que
formis, quæ vocant ορθατα. Non verisimile est quād sit in

utroq; genere & creber & distinctus Cato. Nec verò igno-
ro nondū esse satis politū hunc oratōrē, & quærendum esse
aliquid perfectius, quippe cum ita sit ad. nostrorū temporū
rationem vetus, vt nullius scriptum extet dignum quidē le-
ctione, quod sit antiquus: sed maiore honore in omnibus ar-
tibus, quām in hac vna dicendi, versatur antiquitas. Quis
enim eorum qui haec minora animaduertunt, non intelligit
Canachi signa rigidiora esse, quām vt imitentur veritatem?
Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora quām Ca-
nachi. Nōdum Myronis satis ad veritatē adducta, iam ta-
men quæ non dubites pulchra dicere. Pulchriora etiam Po-
lycleti, & iam planè perfecta, vt mihi quidem videri solet.
Similis in pictura ratio est, in qua Zefusim, & Polygnotū,
& Timantem, & eorū qui nō sunt vsi plus quām quatuor
coloribus, formas & lineamenta laudamus. At in Ætio-
ne, Nicomacho, Protogene, Apelle, iā perfecta sunt omnia:
& nescio an reliquis in rebus omnibus idem eueniat. Nihil
est enim simul & inuentū & perfectū. Nec dubitari debet
quin fuerint ante Homerum poëtæ: quod ex eis carminibus
intelligi potest, quæ apud illū & in Phæacum & in proco-
rum epulis canuntur. Quid? nostri veteres versus vbi sunt?

-Quos olim Fauni, vatésque canebant,

Cum neque Musarum scopulos quisquam superarat,
Nec dicti valde studiosus quisquam erat ante hunc,
aut ipse de se, nec metitur in gloriādo. sic enim se res habet.
nam & Odyssea latina est, sic, tāquam opus aliquod Dæ-
dali, & Liuianæ fabule, non satis dignæ quæ iterum legā-
tur. Atque hic Liuius, qui primus fabula C. Clodio Cæci
filio, & M. Tuditano Cos. docuit, anno ipso antè quām

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

natus est Ennius, post Romanam conditam autem 14, & 50, ut hic ait, quem nos sequimur. Est enim inter scriptores de numero annorum controversia. Accius autem à Q. Maximo quintūm consule captum Tarēto scripsit Liuum annis XXX, postquam eum fabulam docuisse & Atticus scribit, & nos in antiquis commentariis inuenimus. Docuisse autem fabulā annis post XI, Cn. Cornelio, Q. Minutio Coſ. ludis Iuuentatis, quos Salinator Senensi prælio voverat. In quo tatus error Accij fuit, vt his Coſ. XL annos natus Ennius fuerit: cui cum equalis fuerit Liuius, minor fuit aliquāto is qui primus fabulam dedit, quam ī qui multas docuerant ante hos Coſ. & Plautus, & Nænius. Hęc si minus apta videntur huic sermoni Brute, Attico assigna, qui me inflammauit studio illustrium hominum etates & tempora persequendi. Ego verò, inquit Brutus, & delector ista quasi notatione tēporum, & ad id quod instituisti, oratorum genera distinguere atatibus, istam diligentiam esse accommodatam puto. Recte, inquam, Brute intelligis: atque utinam extarent illa carmina, quæ multis seculis ante suam etatem in epulis esse cantitata à singulis coniuis de clarorum virorum laudibus, in Originibus scriptū reliquit Cato: tamen illius quem in vatibus & Faunis enumerat Ennius, & bellum Punicum quasi Myronis opus delectat. Sit Ennius sanè, vt est certe, perfectior: qui si illum, vt simulat, contemneret, non omnia bella persequens, primum illud Punicum acerrimum bellum reliquisset. Sed ipse dicit cur id faciat. -Scripsere, inquit, alijs rē Versibus. - Et luculentè quidem scriperunt, etiam si minus quam tu, polité. Nec verò tibi aliter videri debet, qui à Nænio vel

sumpsisti multa, si fateris: vel si negas, surripuisti. Cum hoc
 Catone grandiores natu fuerunt C. Flaminius, C. Varro,
 Q. Maximus, Q. Metellus, P. Lætulus, P. Crassus, qui cū
 superiore Africano cōsul fuit. Ipsum Scipionē accepimus
 nō infantem fuisse: filius quidē eius, is qui hunc minorē Sci-
 pionem à Paulo adoptauit, si corpore valuerit, in primis ha-
 bitus esset disertus. indicant cūm oratiunculæ, tum historia
 quædā Græca scripta dulcissimē. Numerōque eodem fuit
 Sextus Ælius, iuris quidem ciuilis omniū peritissimus, sed
 etiam ad dicēdum paratus. De minoribus autem C. Sulpi-
 tius Gallus, qui maximè omnium nobilium Græcis literis
 studuit: isque & oratorū in numero est habitus, & fuit re-
 liquis rebus ornatus, atque elegans. Iam enim erat vñctior
 quædam splendidiōque consuetudo loquendi. Nā hoc pre-
 tore ludos Apollini faciente, cum Thyestem fabulā docuif-
 set, Q. Martio, Cn. Servilio Cos. mortem obiit Ennius.
 Erat iisdem tēporibus T. Gracchus P. F. qui bis Cos. & cē-
 sor fuit, cuius est oratio Græca apud Rhodios, quem ciuem
 cūm grauem, tum etiam eloquentem constat fuisse. P. etiam
 Scipionem Nasicā, qui est Corculum appellatus, qui item
 bis Cos. & censor fuit, habitum eloquentem aiunt, illius
 qui sacra acceperit, filium. dicunt etiam L. Lentulum, qui
 cum C. Figulo Cos. fuit, Q. Nobiliorem M. filium iam
 patrio instituto deditum studio literarum, qui etiā Q. En-
 niū, qui cum patre eius in Ætolia militauerat, ciuitate do-
 nauit, cum triumuir coloniam deduxisset: & T. Annium
 Luscū huius Q. Fuluij collegam, nō indisertiū dicunt fuisse.
 Atque etiam L. Paulus Africani pater personā prin-
 cipis ciuis facile dicendo tuebatur. At verò etiā tum Catone

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

viuo, qui annos quinque & LXXX natus excessit è vita, cum quidem eo ipso anno contra Sergium Galbā ad populum summa contentione dixisset, quam etiam orationem scriptam reliquit. Sed viuo Catone minores natu multi uno tempore oratores floruerunt. Nam & A. Albinus, is qui Græcè scripsit historiam, qui consul cum L. Lucullo fuit, & literatus & disertus fuit: & tenuit cum hoc locum quēdam etiam Ser. Fulvius, & vna Ser. Fabius Pictor, & iuris & literarū & antiquitatis bene peritus. Q. que Fabius Labeo fuit ornatus iisdem ferè laudibus. Nam Q. Metellus, is cuius quatuor filij cōsulares fuerunt, in primis est habitus eloquēs, qui pro L. Cotta dixit accusante Africano, cuius & aliae sunt orationes, & cōtra T. Gracchum exposita est in C. Fannij annalibus. Tum ipse L. Cotta veterator habitus, sed C. Lælius & P. Africanus in primis eloquentes, quorum extant orationes, ex quibus existimari de ingenio oratorū potest. Sed inter hos aetate paulum his antecedes sine controuersia Ser. Galba eloquētia præstítit: & nimirum is princeps ex Latinis illa oratorū propria & quasi legitima opera tractauit, ut egredetur à proposito ornādi causa, ut delectaret animos, ut permoueret, ut augeret rem, ut miserationibus, ut cōmunitib⁹ locis vteretur: sed nescio quomo- do huius, quem constat eloquentia præstítisse, exiliores orationes sunt, & redolentes magis antiquitatem, q̄ aut Lælij, aut Scipionis, aut etiam ipsius Catonis. Itaque exaruerūt, vix iam vt appareat. De ipsius Lælij & Scipionis ingenio, quanquam ea est iam opinio, vt plurimū tribuatur ambo- bus, dicendi tamen laus est in Lælio illustrior. At oratio Lælij de collegis, nō melior q̄ de multis quā voles, Scipionis:

non quò illa Lælij quicquam sit dulcius , aut quòd de religione dici possit augustinus , sed multò tamē vetustior & horridior ille quam Scipio: & cum sint in dicendo variae voluntates , delectari mihi magis antiquitate videtur , & lubet verbis etiam uti paulò magis priscis Lælius . Sed est mos hominum , ut nolint eūdem pluribus rebus excellere . Nam ut ex bellica laude aspirare ad Aphricanum nemo potest , in qua ipsa egregium Viriati bello reperimus fuisse Læliū : sic ingenij , literarū , eloquentiæ , sapientiæ denique , et si utriusque primas , priores tamen libetēter deferunt Lælio . Nec mihi ceterorum iudicio solum videtur , sed etiā ipsorum inter ipsos cōcessu ita tributum fuisse . Erat omnino tum mos , ut in reliquis rebus melior , sic in hoc ipso humanior , ut faciles essent in suum cuique tribuendo . Memoria teneo Smyrnæ me ex P. Rutilio Rufo audiuisse cum diceret adolescentulo se accidisse ut ex S.C.P. Scipio & D. Brutus (ut opinor) Coſ. de re atroci magnaq; quereret . Nā cum in sylua sua ita facta cædes esset , notique homines imperfecti , insimulareturq; familia , partim etiā liberi societatis eius quæ picarias de P. Cornelio , L. Mummio censoribus redemisset , decreuisse senatum , ut de ea re cognoscerent & statuerent Coſules : causam pro publicanis accurate , ut semper solitus esset , eleganterque dixisse Lælium . Cum consules re audita amplius de consilijs sententia pronunciassent , paucis interpositis diebus iterum Lælium multò diligētius meliusque dixisse , iterumq; eodem modo à consulibus rem esse prolatam : tum Lælium , cum eum socij domum reduxissent , egissentq; gratias , & ne defatigaretur orauissent , locutum esse ita , se quæ fecisset , honoris eorū causa studiose accurateque fecisse , sed se arbitrari

causam illam à Ser. Galba, quòd is in dicendo ornatior acriorque esset, grauius & vehemētius posse defendi. Itaque authoritate C. Lælii publicanos causam detulisse ad Galbā: illū autē, quòd ei viro succedendum esset, verecundè & dubitanter recepisse: vnum quasi cōperendinatus medium diem fuisse, quem totum Galbam in considerāda causa cōponendāque posuisse: & cum cognitionis dies esset, & ipse Rutilius rogatu sociorum domum ad Galbā mane venisset ut eum admoneret, & ad dicendi tempus adduceret, vsque illum quo ad ei nunciatum esset cōsules descēdisse, omnibus exclusis commentatum in quadam testudine cum seruis literatis faisse, quibus aliud dictare eodē tēpore solitus esset. interim cum esset ei nūciatum tempus esse, exisse in aedes eo colore, & iis oculis, vt egisse causam, non commentatum puitares. Addebat etiā, idq; ad rē pertinere putabat, scriptores illos malē multatos exisse cum Galba. Ex quo significabat illum non in agendo solum, sed etiā in meditando vehemētem atque incensum fuisse. Quid multa? magna expectatione, plurimis audīetibus coram ipso Lælio sic illā causam tanta vi tantāque grauitate dixisse Galbam, vt nulla ferē pars orationis siletio præteriretur. Itaq; multis querelis multāque miseratione adhibita, socios omnibus approbantibus illa die questione liberatos esse. Ex hac Rutiliana narratio ne suspicari licet, cū duæ summæ sint in oratore laudes, una subtiliter disputandi ad docendum, altera grauiter agendi ad animos audientium permouendos, multo que plus proficiat is qui inflammet iudicem, quam ille qui doceat: elegan- tiā in Lælio, vim in Galba fuisse. Quæ quidem vis tū maxime cognita est, cūm Lusitanis à Sergio Galba prætore cō-

tra interpositā (vt existimabatur) fidem imperfectis, T. Libone tribuno pleb. populum incitātē, & rogationē in Galbam priuilegiū similem ferēte, summa senectute (vt antè dixi) M. Cato legem suadens in Galbam multa dixit: quam orationem in Origines suas retulit, paucis antè quām mortuus est an diebus, an mēsibus? Tum igitur recusans Galba profese, & populi Romani fidem implorans, cum suos pueros, tum C. Galli etiam filium flens commendabat, cuius orbitas & fletus mirè miserabilis fuit, propter recentem memoriam clarissimi patris: isque se tum eripuit flamma, propter pueros misericordia populi cōmota, sicut idem scriptum reliquit Cato. Atque etiā ipsum Libonem nō infantem video fuisse, vt ex orationibus eius intelligi potest. Cū bāc dixisse, & paulū interquieuisse, Quid igitur, inquit, est causæ, Brutus, si tanta virtus in oratore Galba fuit, cur ea nulla in orationibus eius appareret? quod mirari non possum in eis qui nihil omnino scripti reliquerunt. Nec enim est eadem, inquam, Brute, causa non scribendi, & non tam bene scribēdi quām dixerint. Nam videmus alios oratores inertia nihil scripsisse, ne domesticus etiam labor accederet ad forensem. plerāq; enim scribuntur orationes habitę iam, non vt habeantur. Alios nō laborare vt meliores fiāt. Nulla enim res tantū ad dicendum proficit quantum scriptio. Memoriam autem in posterum ingenij sui non desiderant, cum se putant satis magnam adeptos esse dicendi gloriam, eāmque etiam maiorem visum iri, si in existimantium arbitrium sua scripta non venerint. Alios, quod melius putet dicere se posse quām scribere: quod peringeniosis hominibus neque satis doctis plerunque contigit, vt ipsi Galbae, quem

d ij

M. C. CIC. BRVTVS, SEV

fortasse vis non ingenij solum, sed etiam animi, et naturalis quidam dolor dicentem incendebat, efficiebatque ut et incitata et grauis et vehemens esset oratio: dein cum ociosus stylum prehederat, motusque omnis animi tamquam ventus hominem defecerat, flaccescebat oratio: quod iis qui limatus dicendi consecrantur genus, accidere non solet, propterea quod prudentia nunquam deficit oratorem, qua ille utens eodem modo posset et dicere, et scribere. Ardor animi non semper adest, si que cum consedit, omnis illa vis et quasi flama oratoris extinguitur. Hac igitur ob causam videtur Læli mēs spirare etiam in scriptis, Galba autem vis occidisse. Fuerūt etiam in oratorū numero mediocrium L. et Sp. Mummiū fratres, quorum extant amborum orationes simplex quidē Lucius fuit, et antiquus, Spurius autem nihilo ille quidem ornatior, sed tamen astricior. fuit enim doctus ex disciplina Stoicorum. Multæ sunt Sp. Albini orationes. Sunt etiam L. et C. Aureliorum Orestarum, quos aliquo video in numero oratorum fuisse. P. etiam Popilius cum ciuiis egregius, tum non indisertus fuit, C. vero filius eius disertus. Cainusque Tuditanus cum omni vita atque vietu excultus atque ex-politus, tum eius elegans est habitum etiam orationis genus. Eodemque in genere est habitus is qui iniuria accepta fregit T. Gracchum patientia, ciuiis in rebus optimis constantissimus, M. Octavius. At vero M. Æmilius Lepidus, qui est Porcina dictus, iisdem temporibus ferè quibus Galba, sed paulò minor natu, et summus orator est habitus, et fuit, ut appareat ex orationibus, scriptor sane bonus. Hoc in oratore Latino primum mihi videtur et lenitas apparuisse illa Graecorum, et verborum comprehensio, etiam artifex,

vt ita dicam, stylus. Huc studiose duo adolescentes ingeniosissimi & propè æquales C. Carbo & T. Gracchus audire soliti sunt, de quibus iam dicendi locus erit, cum de senioribus pauca dixero. Q. enim Pompeius non contemptus oratortem poribus illis fuit, qui summos honores, homo per se cognitus, sine villa commēdatione maiorum est adeptus. Tum L. Cassius multū potuit, non eloquentia, sed dicendo tamen, homo non liberalitate, vt alij, sed ipsa tristitia & seueritate popularis: cuius quidem legi tabellariæ M. Antius Briso trib. pleb. diu restitit, M. Lepido cōsule adiuuāte: eaque res Publio Aphricano vituperationi fuit, quod eius auctoritate de sententia deductus Briso putabatur. Tum duo Cæpiones multū clientes consilio & lingua, plus auctoritate tamen & gratia subleuabant. Sed Pompeij sunt scripta nec nimis extenuata (quanquam veterum est similis) & plena prudentiæ. P. Crassum valde probatum oratorem iisdem fere temporibus accepimus, qui & ingenio valuit & studio, & habuit quasdam etiā domesticas disciplinas. Nam & cū summo illo oratore Sergio Galba, cuius C. filio filiam suam collocauerat, affinitate sese deuinxerat: & cū esset P. Mutij filius, frarrēmque haberet P. Scæuolam, domi ius ciuile cognouerat. In eo industriam constat summam fuisse, maximāmque gratiam, cum & consulteretur plurimū, & diceret. Horū ætatibus adiuncti duo C. Fannij Caij Marci filij fuerunt: quorum C. Fannius, qui consul cum Domicio fuit, vnam orationem de sociis & nomine Latino contra Gracchum reliquit, sanè & bonā, & nobilem. Tum Atticus, Quid ergo? estne ista Fannij? nam varia opinio pueris nobis erat: alij à C. Persio literato homine scriptam esse aie-

d ij

bant, illo quem significat valdè doctum esse Lucilius: alij multos nobiles, quod quisque potuisset, in illam orationem contulisse. Tum ego, Audini equidem ista, inquam, de maioribus natu, sed nunquam sum adductus ut crederem: eāmq; suspicionem propter hanc causam credo fuisse, quòd Fannius in mediocribus oratoribus habitus esset, oratio autem vel optima esset illo quidem tempore orationū omnium: sed nec eiusmodi est, ut à pluribus confusa videatur. unus enim sonus est totius orationis, & idem stylus: nec de Persio reticuissest Gracchus, cum & Fannius de Menelao Maratheno & de ceteris obiecisset, præsertim cum Fannius nunquam sit habitus elinguis. nam & causas defensitauit, & tribunatus eius arbitrio & authoritate P. Africani gestus non obscurus fuit. Alter autem C. Fannius M. F.C. Læli gener, & moribus, & ipso genere dicendi durior. Is socii instituto, quem quia cooptatus in augurum collegium non erat, non admodum diligebat, præsertim cum ille Qu. Sæuolam sibi minorem natu generum prætulisset, cui tamē Lælius se excusans, non genero minori dixit se illud, sed maiori filiæ detulisse. Is tamē instituto Læli Panætium audiuerat. Eius omnis in dicendo facultas ex historia ipsius non ineleganter scripta perspici potest, quæ neque nimis est infans, neque perfectè diserta. Mutius autem augur, quod pro se opus erat, ipse dicebat: ut de pecuniis repetundis contra T. Albutium is oratorum in numero non fuit: iuris ciuilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præstitit. L. Cælius Antipater, scriptor (quemadmodum videtis) fuit, ut temporibus illis, luculentus, iuris valdè peritus, multorum etiam, ut L. Crassi, magister. Vtinam in Tiberio Graccho

Caioq; Carbone talis mens ad Rem p. bene gerēdam fuisse, quale ingenium ad bene dicendū fuit: profectō nemo his viris gloria præstisser. Sed eorum alter propter turbulentissimum tribunatum (ad quē ex inuidia fæderis Numantini bonis iratus accesserat) ab ipsa Repub. est imperfectus. Alter propter perpetuam in populari ratione leuitatem morte voluntaria se à severitate iudicū vindicauit. Sed fuit vterq; summus orator, atque hoc memoria patrum teste dicimus. Nam & Carbonis & Gracchi habemus orationes, nōdum satis splendidas verbis, sed acutas, prudētiæque plenissimas. Fuit Gracchus diligentia Corneliae matris à puero doctus, & Græcis literis eruditus. Nam semper habuit exquisitos è Grecia magistros: in eis iam adolescens Diophanem Mitylenæum Græciæ temporibus illis disertissimum, sed & breve tempus ingenij augendi & declarandi fuit. Carbo, quoad vita suppeditauit, est in multis iudiciis causisque cognitus. Hunc qui audierant prudētes homines, in quibus familiaris noster L. Gellius, qui se illi contubernalem in consulatu fuisse narrabat, canorum oratorem, & volubilem, & satis acrem, atque eundem & vehementem, & valde dulcem, & perfacetum fuisse dicebat. Addebat industrium etiam & diligentem, & in exercitationibus cōmentationibꝫq; multum opere solitum esse ponere. Hic optimus illis temporibus est patronus habitus, eoque forum tenete plura fieri iudicia cœperunt. Nā & quæstiones perpetuae hoc adolescenti constitutæ sunt, quæ ante nullæ fuerunt (L. enim Piso tribunus pleb. legē primus de pecuniis repetundis Censorino & Manilio Coss. tulit. Ipse etiā Piso & causas egit, & multarū legum aut author aut diffusor fuit. Isq; & orationes

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

reliquit, quæ iam euanuerunt, & annales sane exiliter scriptos) & iudicia populi quibus aderat Carbo, iam magis patronum desiderabant, tabella data: quam legem L. Caſſius Lepido & Mancino Coss. tulit. Vester etiam D. Brutus M. filius, ut ex familiari eius L. Accio poëta sum audire solitus, & dicere non inculcè solebat: & erat cùm literis Latinis, tum etiam Græcis, ut temporibus illis, satis eruditus: quem tribuerat idem Accius etiam Q. Maximo L. Pauli nepoti. Et verò ante maximū illum Scipionem, quo duce priuato Ti. Gracchus occisus esset, cum omnibus in rebus vehementer, tum acrem aiebat in dicendo fuisse. Tum etiam P. Lentulus ille princeps, ad Rempub. dūtaxat quod opus esset, sat habuisse eloquentiae dicitur. Isdēmq; temporibus L. Furius Philus perbene Latinè loqui putabatur, literatiisque quam cæteri. P. Scaeuola valde prudenter, & acutè: paulò etiam copiosius. nec multò minus prudenter M. Manilius. Appijs Claudijs volubilis, sed paulò feruidior erat oratio. In aliquo numero etiam M. Fulvius Flaccus, & C. Cato Appricani sororis filius, mediocres oratores, etsi Flacci scripta sunt, sed vt studiosi literarum. Flacci autem æmulus P. Decius fuit, non infans ille quidem, sed vt vita, sic oratione etiā turbulētus. M. Drusus C. F. qui in tribunatu C. Gracchū collegam iterum Tribunum fecit, vir & oratione grauis, & authoritate: eique proximè adiūctus C. Drusus frater fuit. Tuus etiam gentilis Brute M. Pennus facile agitauit in tribunatu C. Gracchum, paulum atate antecedens. Fuit enim M. Lepido & L. Oreste consulibus quæstor Gracchus, tribunus Pennus, illius M. F. qui cum Q. Aelio Cos. fuit: sed omnia is summa sperans ædilitius est mortuus. Nam de T.

Flaminio quem ipse vidi, nihil accepi, nisi Latinè diligenter locutum. Iis adiuncti sunt C. Curio, M. Scaurus, P. Rutilius, C. Gracchus. De Scauro & Rutilio breuiter licet dicere, quorum neuter summi oratoris habuit laudem, & uterque in multis causis versatus erat. In quibusdam laudandis viris etiam si maximi ingenij non essent, probabilis tamen industria: quanquam iis quidem non omnino ingenium, sed oratorum ingenium defuit. Neque enim refert videre quid dicendum sit, nisi id queas solute & suauiter dicere. Ne id quidem satis est, nisi id quod dicitur, sit voce, vultu, motuque conditius. Quid dicam opus esse doctrina? sine qua, etiam si quid bene dicitur adiuuante natura, tamen id quia fortuito fit, semper paratum esse non potest. In Scauri oratione sa- piëtis hominis & recti grauitas summa, & naturalis qua- dam inerat authoritas, non ut causam, sed ut testimonium dicere putares cum pro reo diceret. Hoc dicendi genus ad pa- trocinia mediocriter aptum videbatur, ad senatoriam vero sententiam, cuius erat ille princeps, vel maximè significabat enim non prudentiam solum, sed, quod maximè rem continebat, fidem. Habebat hoc à natura ipsa, quod à doctrina non facile posset: quanquam huius quoque ipsius rei, quem- admodum scis, precepta sunt. Huius & orationes sunt, & tres ad L. Fufidium libri, scripti de vita ipsius acta, sanè utiles, quos nemo legit: at Cyri vitam & disciplinam legunt, præclararam illam quidem, sed neque tam rebus nostris aptam, nec tamen Scauri laudibus antepo- nendam. Ipse etiam Fufidius in aliquo patronorum nu- mero fuit. Rutilius autem in quodam tristi & seuero genere dicendi versatus est: & uterque natura vehemens & acer.

Itaque cùm vnà consulatum petiuissent, non ille solùm qui repulsam tulerat, accusauit ambitus designatū cōpetitorem: sed Scaurus etiā absolutus Rutilium in iudicium vocauit: multaque opera multaque industria Rutilius fuit: que erat propterea gratiō, quòd idem magnum munus de iure respondendi sustinebat. Sunt eius orationes ieunae, multa præ clara de iure, doctus vir, & Græcis literis eruditus, Panætij auditor, propè perfectus in Stoicis, quorum peracutū, & artis plenū orationis genus, sed tamen exile, nec satis populari affensioni accommodatum. Itaque illa que propria est huius disciplinæ philosophorum de se ipsorum opinio, firma in hoc viro & stabilis inuenta est: qui quum innocentissimus in iudicium vocatus esset (quo iudicio conuulsam penitus scimus esse Rem publicam) cum essent eo tempore eloquētissimi viri L. Crassus, & M. Antonius consulares, eorum adhibere neutrum voluit: dixit ipse pro se, & pauca C. Cotta, quòd sororis erat filius, & is quidem tamen vt orator, quanquam erat admodum adolescens. Sed Q. Mutius enucleatē ille quidem, & politè vt solebat, nequaquam autem ea vi atque copia, quam genus illud iudicij & magnitudo cause postulabat. Habemus igitur in Stoicis oratoribus Rutiliū, Scaurū in antiquis: vtrung; tamē laudemus, quoniam per illos ne hæc quidem in ciuitate genera bac oratoria laude caruerunt. Volo enim vt in scena, sic etiā in foro, non eos modò laudari, qui celeri motu & difficiili vtantur, sed eos etiam quos statarios appellant, quorum sit illa simplex in agendo veritas non molesta. Et quoniam Stoicorum est facta mētio, Q. Ælius Tubero fuit illo tempore, L. Pauli nepos, nullo in oratorū numero, sed vita senerus, & congruens cū

eā disciplina quam colebat, paulò etiam durior, qui quidēm
 in triumuiratu indicauerit contra P. Aphricani auunculi-
 sui testimoniu, vacationem augures, quō minus iudiciis ope-
 ram darent, non habere: sed vt vita, sic oratione durus, incul-
 tus, horridus. itaque honoribus maiorum respōdere non po-
 tuit. Fuit autem constans ciuis, & fortis, & in primis Grac-
 cho molestus, quod indicat Gracchi in eū oratio. Sunt etiam
 in Gracchum Tuberonis. Is fuit mediocris in dicendo, do-
 cētissimus in disputando. Tum Brutus, Quām hoc idem
 in nostris contingere intelligo, quod in Grēcis, ut omnes ferē
 Stoici prudētissimi in differendo sint, & id arte faciat, sint
 que architecti penē verborum: iidem traducti à disputando
 ad dicendum, inopes reperiantur. Vnum excipio Catonem,
 in quo perfectissimo Stoico summam eloquentiam non desi-
 derem, quam exiguam in Fānio, ne in Rutilio quidem ma-
 gnam, in Tuberone nullam video fuisse. Et ego, Non in-
 quam, Brute, sine causa, properea quōd istorum in dialecti-
 cis omnis cura cōsumitur: vagum illud orationis & fusum
 & multiplex non adhibetur genus. Tuus autem auūculus,
 quemadmodū scis, habet à Stoicis id quod ab illis petēdum
 fuit: sed dicere didicit à dicendi magistris, eorūque more se
 exercuit. Quōd si omnia à philosophis essent petēda, Peripa-
 teticorum institutis commodius fingeretur oratio. Quō magis
 tuum Brute iudicium probo, qui eorum, id est ex vetere
 Academia philosophorum sectam secutus es, quorū in do-
 ctrina atque praeceptis differēdi ratio coniungitur cum sua-
 uitate dicendi, & copia: quāquam ea ipsa Peripateticorum
 Academicorūque consuetudo in ratione dicēdi talis est, ve
 nec perficere oratorem possit ipsa per se, nec sine ea orator

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

esse perfectus. Nam ut Stoicorum astrictior est oratio, aliquantoque contractior, quam aures populi requirunt, sic illorum liberior et latior quam patitur consuetudo iudiciorum et fori. *Quis enim vberior in dicendo Platone?* Iouem sic, ut aiunt Philosophi, si Græcè loquatur, loqui. *Quis Aristotele neruosior?* Theophrasto dulcior? Lectitauisse Platonem studiose, audiuisse etiam Demosthenes dicitur: idque apparet ex genere et granditate verborum. dicit etiam in quadam epistola hoc ipse de se. Sed et huius oratio in philosophiam translata, pugnacior (ut ita dicam) videtur, et illorum in iudicia pacatior. Nunc reliquorum oratorum etates, si placet, et gradus persequamur. Nobis vero, inquit Atticus, et vehementer quide, ut pro Bruto etiam respondeam. Curio fuit igitur eiusdem ferè etatis, sane illustris orator, cuius de ingenio ex orationibus eius existimari potest. Sunt enim et aliae, et pro Seruio Fulvio de incestu nobilis oratio. Nobis quidem pueris haec omnium optima putabatur, quæ vix iam compareret in hac turba nouorum voluminū. Praeclarè, inquit Brutus, teneo qui istam turbam voluminū effecerit. Et ego, inquam, intelligo Brutem quem dicas. Certe enim et boni aliquid attulimus iuuentuti, magnificètius quam fuerat genus dicendi, et ornatus: et nocuimus fortasse, quod veteres orationes post nostras, non à me quidem (meis enim illas antepono) sed à plerisq; legi sunt desitæ. Enumera, inquit, me in plerisq; quanquam video mihi multa legenda iam te authore, quod antea contemnebam. At qui haec, inquam, de incestu laudata oratio, puerilis est locis multis: de amore, de tormentis, de rumore, loci sane inanes, veruntamen nondum tristis nostrorum hominum auribus,

nec erudita ciuitate, tolerabiles. Scripsit etiam alia nonnulla,
& multa dixit & illustria, & in numero patronorum fuit:
ut eum mirer, cum & vita suppeditauisset, & splendor ei
non defuisset, consulem non fuisse. Sed ecce in manibus vir
& præstantissimo ingenio, & flagranti studio, & doctus a
puero, C. Gracchus. Noli enim putare quenquam Brute ple-
niorem & uberiorem ad dicendum fuisse. Et ille, Sic pro-
sus, inquit, sic existimo, atque istum de superioribus penè so-
lum lego. Imò planè, inquam, Brute legas cœso. Damnum
enim, illius immaturo interitu res Romanæ Latinæque li-
teræ fecerunt. Utinam non tam fratri pietatem, quam pa-
triæ præstare voluisset: quam ille facile tali ingenio, diutius
si vixisset, vel paternam esset vel auitam gloriam consecu-
tus! Eloquenter quidem nescio an habuisset parem neminem,
grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto grauis. ma-
nus extrema non accessit operibus eius. præclare inchoata
multa, perfecta non planè. legendus, inquam, est hic orator
Brute, si quisquam aliis, iuuentuti. non enim solum acue-
re, sed etiam alere ingenium potest. Huic succedit ætati P.
Galba Seruij illius eloquentissimi viri filius, P. Crassi elo-
quentis & iurisperiti gener. Laudabant hunc patres nostri,
fauebant etiā propter patris memoriam, sed cecidit in cursu.
Nam rogatione Mamilia, Iugurthinæ coniurationis inui-
dia cū pro se ipse dixisset, oppressus est. extat eius perora-
tio, qui epilogus dicitur, quietato in honore pueris nobis erat,
ut eum etiā edisceremus. hic qui in collegio sacerdotum es-
set, primus post Romam conditam iudicio publico est con-
demnatus. P. Scipio, qui est in consulatu mortuus, non
multū ille quidem, nec sape dicebat, sed & Latinè loquendo

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

cuius erat par, & omnes sale facetiisque superabat. Eius collega L. Bestia bonis initii orsus tribunatus (nā P. Popilium vi C. Gracchi expulsum, sua rogatione restituit, vir & acer, & non indisertus) tristes exitus habuit cōsulatus. Nam inuidiosa lege Manilia quāstione C. Galbam sacerdotem, & quatuor consulares, L. Bestiam, C. Catonem, Sp. Albinum, ciuemque praestantissimum L. Opimum Gracchi interfectorem à populo absolutum, cum is contra populi studium stetisset, Gracchani iudices sustulerunt. Huius dissimilis in tribunatu, reliquaque omni vita, ciuis improbus C. Licinius Nerua non indisertus fuit. C. Fimbria temporibus iisdem ferè, sed longius aetate prouectus, habitus est sane (vt ita dicam) luculentus patronus, asper, maledictus, genere toto paulò feruidior atque cōmotior, diligentia tamen, & virtute animi atque vita bonus author in senatu. Idem tolerabilis patronus, nec rudis in iure ciuili, & cūm virtute, tum etiam ipso orationis genere liber: cuius orationes pueri legebamus, quas iam reperire vix possumus. Atque etiam ingenio & sermone eleganti, valetudine incommoda C. Sextius Caluinus fuit: qui et si cum remiserat dolores pedum, non deerat in causis, tamen id non saepē faciebat. Itaque consilio eius cum volebant homines vtebantur: patrocinio, cum licebat. Iisdem temporibus M. Brutus, in quo magnum fuit Brute dedecus generi vestro, qui cūm tanto nomine esset, patremque optimum virū habuisse, & iuris peritissimum, accusationem factitauerit, vt Athenis Lycurgus. Is magistratus non petiuit, sed fuit accusator vehe- mēs, & molestus, vt facile cerneret naturale quoddā stirpis bonū degenerauisse vitio depravatę voluntatis. Atque

eodem tempore accusator de plebe L. Cæsulenus fuit, quem ego audiui iam senem, cū ab L. Sabelio multā lege Aquilia de iustitia petuiisset. Non fecissem hominis penè infimi mentionē, nisi iudicarē, qui suspicioſius aut criminosius diceret, audiuisse me neminem. Doctus etiam Græcis T. Albutius, vel potius penè Græcus: loquor ut opinor, sed licet ex orationibus iudicare. Fuit autem Athenis adolescens, perfectus Epicureus euaserat, minimè aptū ad dicēdum genus. Iamque Q. Catulus, non antiquo illo more, sed hoc nostro (nisi quid fieri potest perfectius) eruditus, multæ literæ, summa non vitæ solum atque naturæ, sed orationis etiā comitas, incorrupta quædam Latini sermonis integritas, quæ perspici cum ex orationibus eius potest, tum facillimè ex eo libro quem de consulatu & de rebus gestis suis conscriptum molli & Xenophōteio genere sermonis misit ad A. Furiū poëtam, familiarem suum: qui liber nihilo notior est, quam illi tres, de quibus antè dixi, Scauri libri. Tum Brutus, Mihi quidem nec iste notus est, nec illi, sed hæc mea culpa est. nunquā enim in manus inciderūt. Nunc autem & à te sumam, & cōquiram ista posthac curiosius. Fuit igitur in Cato sermo Latinus, quæ laus dicendi non mediocris ab oratoribus plerisque neglecta est. nam de sono vocis, & suauitate appellandarum literarum, quoniam filiū cognouisti, noli expectare quid dicam: quanquam filius quidem non fuit in oratorum numero: sed nō deerat ei tamen in sententia dicenda cùm prudentia, tum elegans quoddam & eruditū orationis genus. Nec habitus est tamen pater ipse Catulus princeps in numero patronorum, sed erat talis, vt cum quosdam audires qui tum erant præstantes, videretur esse

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

inferior: cum autem ipsum audires sine cōparatione, nō mōdō contentus essem, sed melius non quæreres. Q. Metellus Numidicus, & eius collega M. Syllanus, dicebāt de R.P. quod esset illis viris & consulari dignitati satis. M. Aurelius Scaurus nō sāpe dicebat, sed politè: Latine verò in primis est eleganter locutus: quæ laus eadem in Aulo Albino bene loquendi fuit. Nam flamen Albinus etiam in numero est habitus disertorum. Qu, etiam Cæpio vir acer & fortis, cui fortuna belli, criminis; inuidia populi, calamitati fuit.

Tum etiam C. & L. Mēmij fuerunt oratores mediocres, accusatores acres, atque acerbi. Itaque in iudicium capitis multos vocauerunt, pro reis non sāpe dixerunt. Sp. Torius satis valuit in populari genere dicendi, is qui agrum publicum vitiosa & inutili lege vectigali leuauit. M. Marcellus Æfernini pater, non ille quidem in patronis, sed & in promptis tamen, & non in exercitatis ad dicendum fuit, vt filius eius P. Lentulus. L. etiam Cotta pretorius in mediocrum oratorum numero, dicendi non ita multū laude processerat, sed de industria, cùm verbis, tum etiam ipso sono quasi subrustico prosequebatur atque imitabatur antiquitatem. Atque ego & in hoc ipso Cotta, & in aliis pluribus intelligo me nō ita disertos homines & retulisse in oratorum numerum, & relatarum. Est enim propositum colligere eos qui hoc munere in ciuitate functi sint, vt tenerent oratorum locum: quorum quidem quæ fuerit assensio, & quam in omnibus rebus difficilis optimi perfectio atque absolutio, ex eo quod dicam, existimari potest. Quām multi enim iam oratores commemorati sunt, & quandiu in eorum enumeratione versamur, cum tamē spissè atque vix, vt du-

dum ad Demosthenem & Hyperidem, sic nunc ad Antonium Crassumque peruenimus. Nam ego sic existimo, hos oratores fuisse maximos, & in his primis cum Græcorum gloria Latinè dicendi copiam æquatam. Omnia veniebant Antonio in mentem: eaque suo quæque loco, ubi plurimum proficere & valere possent, ut ab imperatore equites, pedites, leuis armatura, sic ab illo in maximè oportunis orationis partibus collocabantur. Erat memoria summa, nulla meditationis suspicio. Imperatus semper aggredi ad dicendum videbatur, sed ita erat paratus, ut iudices illo dicente non unquam viderentur non satis parati ad cauedum fuisse. Verba ipsa, non illa quidem elegansissimo sermone (itaque diligenter loquendi laude caruit, neque tamen est admodum inquinatè locutus) sed illa quæ propriè laus oratoris est in verbis. nam ipsum Latinè loqui est illud quidem (ut paulò ante dixi) in magna laude ponendum, sed non tam sua sponte, quam quod est à plerisque neglectum. Non enim tam præclarum est scire Latinè, quam turpe nefscire: neque tam id mihi oratoris boni, quam ciuiis Romani proprium videtur. sed tamen Antonius in verbis & eligendis (neque id ipsum tam leporis causa, quam ponderis) & collocandis, & comprehensione deuinciendis, nihil non ad rationem & tanquam ad artem dirigebat: verum multò magis hoc idem in sententiā ornatibus Demosthenes, idcirco à doctis oratorū est princeps iudicatus. ΣΧΙΜΑτα enim quæ vocat Græci, ea maximè ornant oratore: eaque non tam in verbis pingendis habent pondus, quam in illuminandis sententiis. Sed cum hæc magna in Antonio, tum actio singularis: quæ si partiēda est

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

in gestum, atque vocem, gestus erat non verba exprimens,
sed cum sententiis cōgruens, manus, humeri, latera, supplo-
sio pedis, status, incessus, omnisque motus cum verbis senten-
tūisque consentiens: vox permanens, verū subrauca natu-
ra: sed hoc vitium huic vni in bonum conuertebat. habebat
enim flebile quiddam in quæstionibus, aptūque cum ad fi-
dem faciendam, tum ad misericordiam commouendam: ut
verum videretur in hoc illud, quod Demosthenem ferunt ei
qui quæsiuisset quid primum esset in dicendo, actionē: quid
secundum, idem: et idem tertium respōdisse. Nulla res ma-
gis penetrat in animos, eosq; fingit, format, flectit: talesque o-
ratores videri facit, quales ipsi se videri volūt. Huic alijs pa-
rem esse dicebant, alijs anteponebant L. Crassum. illud qui-
dem certè omnes ita iudicabant, neminem esse qui horū al-
terutro patrono, cuiusquam ingenium requireret. Evidem
quanquam Antonio tantūm tribuo, quātūm suprà dixi, ra-
mē Crasso nihil statuo fieri potuisse perfectius. erat summa
grauitas, erat cum grauitate iunctus facetiarū et urbani-
tatis oratorius non scurrilis lepos, Latinè loquendi accurata
et sine molestia diligens elegantia, in differēdo mira expli-
catio: cum de iure ciuili, cū de æquo et bono disputaretur,
argumētorum et similitudinum copia. Nam vt Antonius
coniectura mouenda, aut sedanda suspicione, aut excitāda,
incredibilem vim habebat: sic in interpretādo, in definiēdo,
in explicanda æquitate nihil erat Crasso copiosius, idque cū
sepe alias, tum apud ceterum viros in M. Curij causa cogni-
tum est. Ita enim multa tum contra scriptum pro æquo et
bono dixit, vt hominem acutissimum Q. Scæuolam, et in
iure, in quo illa causa vertebatur, paratissimum, obrueret

argumētorum exemplorumq̄e copia: atque ita tum ab his patronis æqualibus, etiam consularibus, causa illa dicta est, cum vterque ex contraria parte ius ciuale defenderet, vt eloquentium iurisperitissimus Crassus, iurisperitorum eloquētiſsimus Scæuola putaretur: qui quidem cum peracutus esſet ad excogitādum quid in iure, aut in a quo verum aut esſet, aut non esſet, tum verbis erat ad rem cum summa breuitate mirabiliter aptus. Quare fit nobis orator in hoc interpretandi explanandi q̄e differendi genere mirabilis, sic, vt simile nihil viderim: in augendo, in ornādo, in refellendo magis existimator metuendus, quam admirandus orator. Verū ad Crassum reuertamur. Tū Brutus, Etsi satis, inquit, mihi videbar habere cognitum Scæuolam ex iis rebus quas audiebā ſæpe ex C. Rutilio, quo vtebatur propter familiaritatem Scæuolæ nostri, tamen iſta mihi eius dicendi tanta laus nota non erat. Itaque cepi voluptatem, tam ornatum virum, tamq̄e excellens ingenium fuiffe in noſtra Repub. Hic ego, Noli, inquam, Brute existimare his duobus quicquā fuiffe in noſtra ciuitate præſtatiuſ. Nā vt pauſo antè dixi conſultorum alterum diſertiſsimū, diſertorum alterum conſultiſsimum fuiffe: ſic in reliquis rebus ita diſiſtī miles erant inter ſe, ſtatuere tamen non posſes vtrius te malles ſimiliorem. Crassus erat elegātum parcissimus, Scæuola parcorum elegantiſsimus: Crassus in ſumma comitate habebat etiam ſeueritatis ſatis, Scæuolæ multa in ſeueritate nō deerat tamen comitas. Licet omnia hoc modo, ſed vereor ne fingi videantur hæc, vt dicantur à me quodam modo: reſ ſe tamen ſic habet: cum omnis virtus ſit, vt veftra Brute ve-
tus Academia dixit, mediocritas, vterque horum medium

M. C. CIC. BRVTVS, SEV

quiddam volebat sequi, sed ita cadebat, vt alter ex alterius laude partem, vterque autem suam totam haberet. Tum Brutus, Cū ex tua oratione mihi videor, inquit, bene Crassum & Scœuolā cognouisse, tum de te & de Seruio Sulpitio cogitans, esse quandam vobis cum illis similitudinēm iudico. Quoniam, inquam, istuc modo? Quia mihi & tu videris, inquit, tantum iuris ciuilis scire voluisse, quantū sat s̄ esset oratori: & Seruius eloquentia & tantum assumpſisse, vt ius ciuile facile posſit tueri: etatēsque vestræ, vt illorū, nihil, aut non ferè multū differunt. Et ego, De me, inquam, dicere nihil est neceſſe: de Seruio autem & tu probè dicis, & ego dicam quod sentio. Nō enim facile quem dixerim plus studij, quam illum, & ad dicendum, & ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuisse. nam & in iisdem exercitatio- nibus ineunte etate fuimus, & postea Rhodus vnā ille etiam profectus est, quō melior esset, & doctior: & inde ut rediit, videtur mihi in secunda arte primus esse maluisse, q̄ in prima secundus. Atque haud scio an par principib⁹ esse potuisset: sed fortasse maluit, id quod est adeptus, longe omnium, non eiusdem modō etatis, sed eorū etiā qui fuissent, in iure ciiali esse princeps.] Hic Brutus, Aīn' tu? inquit: etiāne Q. Scœuolae Seruium nostrum anteponis? Sic enim, inquam, Brute existimo, iuris ciuilis magnū vsum & apud Scœuolam & apud multos fuisse, artē in hoc vno: quod nū quā effecisset ipsius iuris scientia, nisi eam præterea didicisset artem quæ doceret rem vniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguā primū videre, deinde distinguere, postremò habere regulam qua vera & falsa indicarentur, &

que quibus propositis essent, quæque non essent consequen-
tia Hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam
quasi lucem ad ea quæ confuse ab aliis aut respondebantur,
aut agebantur. Dialecticam mihi videris dicere, inquit.
Recte, inquam, intelligis: sed adiunxit etiā & literarum sci-
entiam, & loquendi elegantiam, quæ ex scriptis eius, quorū
similia nulla sunt, facilimè perspici potest. Cūmque dicendi
causa duobus peritisimis operam dedit, L. Lucilio Bal-
bo, C. Aquilio Gallo, Galli hominis acuti & exercitati pro-
ptam & paratam in agendo, & in respondendo celeritatem
subtilitate diligentiaque superauit: Balbi docti & eruditii
hominis in utraque re consideratam tarditatem vicit expedi-
endis conficiēdisque rebus: sic & habet quod uterque eorum
habuit, & expleuit quod utriusque defuit. Itaque ut Crassus
mihi videtur sapientius fecisse quam Scæuola (hic enim cau-
sus studiosè recipiebat, in quibus à Crasso superabatur: ille
se consuli volebat, nequa in re inferior esset quam Scæuola)
sic Seruius sapientissimè. Cum enim duæ ciuiles artes ac fo-
renses plurimū & laudis haberent, & gratiæ, perfecit ut
altera præstaret omnibus, ex altera tantum assumeret, quan-
tum esset & ad tuendum ius ciuile, & ad obtinendam con-
sularem dignitatē satis. Tum Brutus, Ita prorsus, inquit,
& antea putabam. Audiui enim nuper eum studiose &
frequenter Sami, cum ex eo ius nostrum pontificium, qua
ex parte cum iure ciuili coiunctum esset, vellem cognoscere:
& nunc meum iudicium multò magis confirmo testimonio
& iudicio tuo: simul illud gaudeo, quod & equalitas vestra,
& pares honorum gradus, & artiū studiorūq; quasi finiti-
ma vicinitas, tantum ab obrectatione inuidiae, que so-

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

let lacerare plerosque, vti ea non modò non exulcerare vestram gratiam, sed etiam conciliare videatur. Quali enim te erga illum perspicio, tali illum in te voluntate iudicio que cognoui. Itaq; doleo & illius consilio, & tua voce populū Ro. carere tandem: quod cum per se dolendum est, tum multò magis consideranti ad quos ista nō translata sint, sed nescio quo pacto deuenerint. Hic Atticus, Dixeram, inquit, à principio de Repu. vt silleremus, itaq; faciamus. nā si isto modo volumus singulas res desiderare, non modò querendi, sed ne lugendi quidem finem reperiemus. Pergamus ergo, inquam, ad reliqua, & institutum ordinē persequamur. Paratus igitur veniebat Crassus, expectabatur, audiebatur: à principio statim (quod erat apud eū semper accuratū) expectatione dignus videbatur. nō multa iactatio corporis, nō inclinatio vocis, nulla inambulatio, nō crebra supplosio pedis: vehemens, & interdū irata, & plena iusti doloris oratio: multæ & cum grauitate facetiae: quódq; difficile est, idem & perornatus, & perbreuis. Iam in altercando inuenit parem neminem. Versatus est in omni ferè genere causarum. mature in locum principum oratorum venit. Accusavit C. Carbonē eloquentissimum hominem admodum adolescēs, summam ingenij non laudem modò, sed etiam admirationem est consecutus. Defendit postea Liciniam virginem, cum annos XXVI I natus esset. in ea ipsa causa fuit eloquentissimus, orationisque eius scriptas quasdam partes reliquit. Voluit adolescens in colonia Narbonensi causæ popularis aliquid attingere, eāmque coloniam, vt fecit, ipse deducere. Extat in eam legem senior (vt ita dicam) quam illa ætas ferebat, oratio. Multæ deinde causæ, sed ita tacitus tribunatus, vt

niſi in eo magistratu cœnauifſet apud präconem Granium, idq; nobis narrauifſet Lucilius, tribunum pleb. nesciremus fuifſe. Ita prorsus, inquit Brutus, ſed ne de Scœuola quidem tribunatu quicquā audiuiſſe videor, & eum collegā Crassi credo fuifſe. Omnipotens quidem aliis, inquam, in magistratibus, ſed tribunus anno pōſt fuit, eoque in Roſtris ſedente ſuafit Seruiliam legem Crassus. nam cenzuram ſine Scœuola geſſit. eum enim magistratum nemo vñquam Scœuolam petiuit. Sed hæc Crassi cūm edita oratio eſt, quam te ſæpe legiſſe certò ſcio, quatuor & trιginta tum habebat annos, totidēm que annis mihi ætate präſtabat. His enim conſulibus eam legem ſuafit, quibus natuſumus, cum ipſe eſſet Q. Cæpione Cos. natus, & C. Lælio, triennio ipſo minor quam Antonius. Quod idcirco poſui, vt dicēdi Latinè pri- ma maturitas in qua ætate exiuitiſſet, poſſet notari: & intelli- geretur iam ad ſummuſ penè eſſe perductam, vt eò nihil ferme quiſquam addere poſſet, niſi qui à philoſophia, à iure ci- uili, ab historia fuifſet inſtructior. Erit, inquit M. Brutus, aut iam eſt iſte, quem expeſtas? Nescio, inquam. Sed eſt etiam L. Crassi in coſulatu pro Q. Cæpione deſenſione iun- ita non breuis, vt laudatio, vt oratio autem, breuis, poſtrema cenſoris oratio, qua anno duodequinquagesimo uſus eſt. In his omnibus in eſt quidam ſine uollo fucoveritatis color. quin- etiam comprehenſio & ambitus ille verborum (ſi ſic perio- dū appellari placet) erat apud illum cotractus & breuis: & in membra quædam, quæ uōλα Graci vocāt, diſpertiebat o- rationē lubentius. Hoc loco Brutus, Quandoquidē tu iſtos oratores, inquit, tātopere laudas, velle aliquid Antonio prä- ter illū de ratione dicēdi ſanè exilem libellum, plura Crasso

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

libuisse scribere. cum enim omnibus memoriam sui, tum etiam disciplinam dicendi nobis reliquissent. Nam Scœuola dicendi elegantiam satis ex iis orationibus quas reliquit, habemus cognitam. Et ego, Mihi quidem à pueritia quasi magistra fuit, inquam, illa in legem Cæpionis oratio, in qua & authoritas ornatur senatus, quo pro ordine illa dicuntur: & inuidia cōcitatur in iudicū & in accusatorum factiōnē, contra quorum potentiam populariter tum dicendum fuit. Multa in illa oratione grauiter, multa leniter, multa asperè, multa facetè dicta sunt. plura etiam dicta quàm scripta: quod ex quibusdam capitibus expositis nec explicatis intellegi potest. Ipsa illa censoria contra Cn. Domitium collegam non est oratio, sed quasi capita rerum, & orationis commentarium paulò plenius. Nulla est enim altercatio clamoribus vñquam habita maioribus. Et verò fuit in hoc & popularis dictio excellens. Antonij genus dicendi multò aptius iudiciis, quàm concionibus. Hoc loco ipsum Domitiū non relinquo. Nam etsi non fuit in oratorum numero, tamen pono satis in eo fuisse orationis, atque ingenij, quo & magistratus personam, & cōsularem dignitatem tueretur: quod idem de C. Cailio dixerim, industriam in eo summam fuisse, summasque virtutes eloquentiae tantum, quod eſet in rebus priuatis amicis eius, in Repub. ipsius dignitati satis. Eodem tempore M. Herennius in mediocribus oratoribus Latine & diligenter loquentibus numeratus est, qui tamen summa nobilitate hominem, cognatione, sodalitate, collegio, summa etiam eloquentia L. Philippum in consulatus petitione superauit. Eodem tempore C. Clodius, etsi propter summam nobilitatem & singularem potentiam magnus erat, tamen

etiam eloquentia quandam mediocritatem afferebat. Eiusdem fere temporis fuit eques Romanus C. Tityus, qui meo iudicio eò peruenisse videtur, quò potuit fere Latinus orator sine Græcis literis & sine multo vsu peruenire. Huius orationes tantum argutiarū, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent, ut penè Attico stylo scriptæ esse videantur. Easdem argutias in tragœdias satis quidem ille acutè, sed parum tragicè transtulit. quem studebat imitari L. Afranius poëta, homo perargutus, in fabulis quidem etiam, ut scitis, disertus. Fuit etiam Q. Rubrius Varro, qui à senatu hostis cum C. Mario iudicatus est, acer & vehemens accusator. In eo genere sane probabilis, doctus autem Græcis literis propinquus noster factus ad dicendum M. Gratidius, M. Antonij perfamiliaris, cuius praefectus cū esset in Cilicia, est interfactus: qui accusauit C. Fimbriam, M. Marij Gratidiani patrem. Atque etiam apud socios & Latinos oratores habitu sunt Q. Vectius Vectianus è Marsis, quem ipse cognoui, prudens vir, & in dicendo breuis. Q. D. Valerij Sorani vicini & familiares mei, non tam in dicendo admirabiles, quam docti & Græcis literis, & Latinis. C. Rusticellus Bononiensis, is quidem & exercitatus, & natura volubilis. Omnia autem eloquissimus extra hanc urbē T. Betutius Barrus Asculanus, cuius sunt aliquot orationes Asculi habitæ. Illa Romæ contra Cæpionem, nobilis sane, cui orationi Cæpionis ore respondit Aelius, qui scriptitauit orationes multas, orator ipse nunquam fuit. Apud maiores autem nostros video disertissimum habitum ex Latio L. Papyrium Fregellanum, T. Gracchi P. F. fere ḡtate. eius autem oratio est pro Fregellinis colonisque Latinis habita in

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

senatu. Tū Brutus, Quid tu igitur, inquit, tribuis istis extēnis quasi oratoribus? Quid cēses, inquam, nisi idē quod v̄rbanis, pr̄ter vnum, quōd non est eorum v̄rbanitate quādam quasi colorata oratio? Et Brutus, Qui est, inquit, iste tandem v̄rbanitatis color? Nescio, inquā: tantū esse quendam scio. Id tu Brute iam intelliges, cum in Galliā veneris. Audies tu quidem etiam verba quādam non trita Romæ: sed h̄ac mutari, dediscīque possunt: illud est maius, quōd in vocibus nostrorum oratorum recinit quiddā ē& resonat v̄rbanus. Nec hoc in oratoribus modō apparet, sed etiā in cæteris. Ego memini T. Tincam Placentinum hominem faciliſſimum cum familiari nostro Q. Granio p̄æcone dicacitatem certare. Eōn', inquit Brutus, de quo multa Lucilius?

Isto ipso: sed Tincam non minus multa ridiculè dicentem Granius obruebat nescio quo sapore vernaculo, vt ego iam non mirer illud Theophrasto accidisse quod dicitur, cū percontaretur ex anicula quadam quanti aliquid v̄deret, ē& respondisset illa, atque addidisset, Hospes, non pote minoris: tulisse eum molestè, se non effugere hospitis speciem, cū ætatem ageret Athenis, optimèque loqueretur. Omnia (sicut opinor) in nostris est quidam v̄rbanorum, sicut ille Atticorum sonus. Sed domum redeamus, id est, ad nostros reuertamur. Duobus igitur summis Crasso & Antonio, L. Philippus proximus accedebat, sed longo interuallo tamen proximus. Itaque eum, et si nemo intercedebat qui se illi anteferret, neque secundum tamen, neque tertium dixerim. Nec enim in quadrigis eum secūdum numerauerim aut tertium, qui vix è carceribus exierit cum palmam iam primus accepit: nec in oratoribus, qui tantū absit à primo, vix vt in eo-

dem curriculo esse videatur. Sed tamē erant ea in Philippo, quæ qui sine comparatione illorum spectaret, satis magna diceret, summa libertas in oratione, multæ facetiæ, satis creberet in reperiendis, solutus in explicādis sententiis. erat etiam in primis, ut temporibus illis, Græcis doctrinis institutus, in altercādo cum aliquo aculeo & maledicto facetus. Horum etati propè cōiunctus L. Gellius, non tam vendibilis orator, quam ut nescires quid ei deesset. nec enim erat indoctus, nec tardus ad excogitandum, nec Romanarum rerū immemor, & verbis solutus satis: sed in magnos oratores inciderat eius aetas: multam tamen operam amicis, & utilem præbuit, atque ita diu vixit, ut multarum ætatum oratoribus implicaretur, multum etiam in causis versaretur. Iisdem fere temporibus D. Brutus, is qui consul cum Mamerco fuit, homo & Græcis doctus literis, & Latinis. Dicebat etiā L. Scipio nō imperite: Cneūsq; Pompeius Sext. F. aliquem numerum obtinebat. nam Sext. frater eius præstantissimum ingenium cōtulerat ad summā iuris ciuilis, & ad perfectam geometriæ rerum Stoicarū scientiam. Item in iure & ante hos M. Brutus, & paulò post eum C. Bilienus homo per se magnus, propè simili ratione summus euaserat, qui consul factus esset, nisi in Marianos consulatus & in eas petitionis angustias incidisset. Cn. autē Octauij eloquentia quæ fuerat ante consulatum ignorata, in consulatu multis cōcionibus est vehementer probata. Sed ab eis qui tantum in dicentium numero, non in oratorum fuerunt, iam ad oratores reuertamur. Cēso, inquit Atticus. Eloquēteis enim videbare, non sedulos velle conquirere. Festiuitate igitur & facetiis, inquam, C. Julius L. F. & superioribus & æquali-

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

bus suis omnibus præstítit, oratōr q; fuit minimè ille quidem
vehemēs, sed nemo vñquam vrbānitate, nemo lepore, nemo
suauitate cōdītior. Sūt eius aliquot orationes, ex quibus si-
cūt ex eiusdē tragœdiis, lenitas eius sine neruis perspici po-
test. Eius equalis P. Cethegus, cui de rep. satis suppeditabat
oratio. Totā enim tenebat eā, penitusque cognorat. Itaq; in
senatu cōsulariū authoritatē assequebatur: sed in causis pu-
blicis nihil, priuatis satis veterator videbatur. Erat in priua-
tis causis Q. Lucretius Vesillo & acutus, & iuris peritus.
nā Aphilia aptior cōcionibus, quām iudiciis. prudēs etiā T.
Annius Velina, & in eius generis causis orator sanè tolera-
bilis. In eodem genere caſarū multū erat T. Iunētius nimis
ille quidē lentoſ in dicēdo & penē frigidus, sed & callidus,
& in capiendo aduersario versutus, & præterea nec indo-
ctus, & magna cū iuris ciuilis intelligentia. Cuius auditor
P. Orbius meus ferē equalis, in dicēdo non nimis exercita-
tus, in iure autem ciiali nō inferior quām magister fuit. Nā
T. Aufidius, qui vixit ad summam senectutem, volebat esse
similis horum, erātq; & bonus vir, & innocens, sed dicebat
parum. Nec sanè plus frater eius M. Virgilius, qui tribunus
plebis L. Sylla imperatori diem dixit. Eius collega P. Ma-
gius, in dicendo paulo tamen copiosior. Sed omnium orato-
rum, siue rabularū, qui & planè indocti, aut inurbani, aut
rustici etiam fuerunt, quos quidem ego cognouerim, solutiſſi-
mum in dicendo, at acutissimū iudico nostri ordinis Quintum
Sentoriū, equeſtris Caium Gorgonium. Fuit etiam fa-
cilis & expeditus ad dicendum, & vitæ ſplēdore multo, &
ingenio sanè probabili, T. Iunius L. F. tribunitius, quo accu-
ſante P. Sextius Pr. designatus, dānatus est ambitus. is pro-

cessisset honoribus lōgius, nisi semper infirma atq; etiā agra
 valetudine fuisset. Atque ego præclare intelligo, me in eorū
 commemoratione versari, qui nec habiti sint oratores, neque
 fuerint, prateririque à me aliquot ex veteribus cōmemora-
 tione aut laude dignos, sed hoc quidem ignoratione. Quid
 enim est superioris ætatis quod scribi possit de iis de quibus
 nulla monumēta loquuntur, nec aliorum, nec ipsorum? De
 iis autem quos ipsi vidimus, neminem ferè pretermittimus
 eorum quos aliquando dicentes vidimus. Volo enim sciri, in
 tanta & tam vetere Repub. maximis præmiis eloquentiae
 propositis, omnes cupisse dicere, non plurimos ausos esse, po-
 tuisse paucos. Ego tamen ita de uno quoque dicam, ut intel-
 ligi possit quem existimem clamatorem, quem oratore fuise.
 Iisdem ferè temporibus, ætate inferiores paulo quam
 Iulius, sed aequales propemodum fuerunt, C. Cotta, P. Sul-
 pitius, Q. Varius, Cn. Pōponius, C. Curio, L. Fufius, M.
 Drusus, P. Antistius: nec vlla ætate vberior oratorum fatus
 fuit. Ex his Cotta & Sulpitius cum meo iudicio, tum om-
 nium, facile primas tulerūt. Hic Atticus, Quomodo istuc
 dicas, inquit, cum tuo iudicio, tum omniū? Semperne in ora-
 tore probando aut improbando, vulgi iudicium cum intelli-
 gentium iudicio congruit? An alijs probantur à multitudi-
 ne, alijs autem ab iis qui intelligunt? Rectè requiris, inquā,
 Attice, sed audies ex me fortasse, quod non omnes probent.

An tu, inquit, id laboras, si huic modò Bruto probaturus
 es? Planè, inquā, Attice, disputationem hāc de oratore pro-
 bando aut improbando, multò malim tibi & Bruto place-
 re, eloquētriam autem meam populo probari velim. Etenim
 necesse est, qui ita dicat vt à multitudine probetur, eundem

doctis probari. nam quid in dicendo rectū sit aut prauum,
 ego iudicabo, si modo is sum, qui id possum aut sciam iudi-
 care: qualis verò sit orator, ex eo quod is dicendo efficiet, po-
 terit intelligi. Tria sunt enim, ut quidem ego sentio, quae sint
 efficienda dicendo: ut doceatur is apud quem dicetur, ut de-
 lectetur, ut moueatur vehementius. Quibus virtutibus ora-
 toris, quidque efficiatur, aut quibus vitiis orator aut nō af-
 sequatur hæc, aut etiam in his labatur & cādat, artifex ali-
 quis iudicabit. Efficiatur autem ab oratore, nécne, ut ī qui
 audiunt, ita afficiantur ut orator velit: vulgi assensu, & po-
 pulari approbatione iudicari solet. Itaque nunquam de bo-
 no oratore aut non bono doctis hominibus cum populo dis-
 sensio fuit. An censes, dum illi viguerunt quos antè dixi,
 non eosdem gradus oratorum vulgi iudicio & doctorum
 fuisse? De populo si quem ita rogauisses, Quis est in hac ci-
 uitate eloquēissimus? in Antonio & Crasso aut dubitaret,
 aut hunc alius, illum alius diceret. nemōne Philippum tam
 suauem oratorem, tam grauem, tam facetum his anteferret,
 quem nos metipſi, qui hæc arte aliqua volumus expendere,
 proximum illis fuisse diximus? Nemo profecto. Id enim ip-
 sum est summi oratoris, summum oratorem populo videri.
 Quare tibicen Antigenidas dixerit discipulo sanè frigenti
 ad populum, Mibi cane, & Musis: ego huic Bruto dicē-
 ti, ut solet, apud multitudinem, Mibi cane, & populo, mi
 Brute, dixerim: ut qui audiēt, quid efficiatur, ego etiam cur
 ita efficiatur, intelligam. Credit iis quæ dicuntur, qui audit
 oratorem: vera putat, assentitur, probat, fidem facit oratio.
 Tu artifex, quid queris amplius? Deleatetur audiens mul-
 titudo, & ducitur oratione, & quasi voluptate quadā per-

funditur. Quid habes quod dis̄putes? Gaudet, dolet: ridet, plorat: fauet, odit: contemnit, inuidet: ad misericordiam inducit, ad pudendum, ad pigēdum: irascitur, miratur, sperat, timet. hæc perinde accidunt, vt eorum qui adsunt, mētes verbis & sentētiis & actione tractātur. Quid est quòd expectetur docti alicuius sentētia? Quod enim probat multitudo, hoc idem doctis probandum est. Denique hoc specimen est popularis iudicij, in quo nunquā fuit populo cū doctis intelligentibꝫque diffensio. Cum multi essent oratores in vario genere dicendi, quis vnquam ex his excellere iudicatus est vulgi iudicio, qui non idem à doctis probaretur? Quando autem dubium fuisset apud patres nostros eligendi cui patroni daretur optio, quin aut Antoniū optaret, aut Crassum? Aderant multi alij, tamen vtrum de his potius, dubitasset aliquis: quin alterum, nemo. Quid? adolescentibus nobis, cum esset Cotta & Hortensius, num quis, cui quidem eligendi potestas esset, quenquam his anteponebat?

Tum Brutus, Quid tu, inquit, quæris alios? de te ipso nōnne quid optarent rei, quid ipse Hortensius iudicaret, videbamus? qui cum partiretur tecum causas (ſæpe enim interfui) perorandi locum, vbi plurimū pollet oratio, ſemper tibi relinquebat. Faciebat ille quidem, inquam, & mihi benevolentia credo ductus tribuebat omnia: sed ego quæ de me populi fit opinio, nescio: de reliquis hoc affirmo, qui vulgi opinione diſertissimi habitи fint, eosdem intelligentium quoque iudicio fuisse probatissimos. Nec enim posset idem Demosthenes dicere, quod dixisse Antimachum clarum poëtam ferunt: qui cum conuocatiis auditoribus legeret eis magnum illud quod nouistiſ volumen suum, &

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

eum legētem omnes præter Platonem reliquissent, Legam, inquit, nihil minus: Plato enim mihi vñus instar est omnium. Merito ille, & recte. Poëma enim recōditum, paucorum approbatione: oratio popularis, ad sensum vulgi debet moueri. At si eundem hunc Platonem vñū auditorem haberet Demosthenes, cum esset relictus à ceteris, verbum facere non posset. Quid tu Brute posses, si te, ut Curionem quondam, concio reliquisset? Ego vero, inquit ille, ut me tibi indice, in eis etiam causis in quibus omnis res nobis cum iudicibus est, non cū populo, tamen si à corona relictus sim, non queam dicere. Ita se, inquam, res habet: ut si tibia inflatae non referant sonum, abiiciendas eas sibi tibicen putet: sic oratori populi aures tanquam tibiae sunt. eae si inflatum nō recipiunt, aut si auditor omnino tanquam equus non facit, agitandi finis faciēdus est. Hoc tamen interest, quod vulgus interdum non probandum oratorem probat, sed probat sine cōparatione. cum à mediocri, aut etiam à malo delectatur, eo est cōtentus: esse melius nō sentit: illud quod est, qualcūque est, probat. Tenet enim aures vel mediocris orator, sit modò aliquid in eo: nec res vlla plus apud animos hominum, quam ordo & ornatus orationis valet. Quare quis ex populo cum Q. Scæuolam pro M. Coponio dicētem audiret in ea causa, de qua ante dixi, quicquam politius aut elegātius, aut omnino melius aut expectaret, aut posse fieri putaret? cum is hoc probare vellet, M. Curium cum ita hæres institutus esset, si pupillus ante mortuus esset, quam in suam tutelam venisset, pupillo nō nato hæredē esse nō posse. Quid ille non dixit de testamentorum iure, de antiquis formulis, quemadmodum scribi oportuisset, si etiam filio nō nato hæ-

res institueretur? Quām captiosum esse populo, quod scriptū effet, negligi, & opinione quāri voluntates, & interpretatione disertorū, scripta simplicium hominum peruertere? Quām ille multa de auctoritate patris sui, qui semper ius il lud esse defenderat? q̄ omnino multa de cōseruādo iure ciui- li? Quæ quidē omnia cum peritè & sciēter, tum & breuiter & p̄fētē, & satis ornatè & pereleganter diceret, quis effet in populo qui aut expectaret, aut fieri posse quicquam me- lius putaret? At verō vt contrā Crassus ab adolescentē deli- cato, qui in littore ambulās scalmum reperiisset, ob eāmque rem ædificare nauē concipiūisset, exorsus est, similiter Scæ- uolam ex uno scalmo captionis centumuirale iudicium hæ- reditatis effecisse: hoc in illo initio cōsecutus, multis eiusdem generis sententiis delectauit, animosque omnium qui aderāt, in hilaritatem à seueritate traduxit: quod est vnum ex tri- bus quæ dixi ab oratore effici debere. Deinde hoc voluisse eū qui testamentum fecisset, hoc sensisse, quoquo modo filius nō effet qui in suam tutelam veniret, siue non natus, siue ante mortuus, Curius hæres ut effet: ita scribere plerosque, & id valere, & valuisse semper. Hac & multa eiusmodi dicēs, fidem faciebat: quod est ex tribus oratoris officiis alterum. Deinde æquum bonum, testamētorum sententias, volunta- tēsque tutatus est: quanta effet in verbis captio cum in cete- ris rebus, tum in testamentis, si negligerentur voluntates: quantam sibi potentiam Scæuola assumeret, si nemo aude- ret testamentum facere postea, nisi de illius sententia. Hac cum grauiter, tum ab exemplis copioſē, tum varie, tū etiam ridiculē & facetē explicans, eam admirationem, affensiō- nēmque commouit, dixisse vt contrā nemo videretur. Hoc

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

erat oratoris officium partitione tertium, genere maximum. Hic ille de populo iudex, qui separatim alterum admiratus esset, idem auditio altero iudicium suum contemneret: at vero intelligēs & doctus audiens Scāuolā, sentiret esse quodam vberius dicendi genus, & ornatius: ab utroque autem causa perorata, si quæreretur uter praestaret orator, nunquam profectō sapientis iudicium à iudicio vulgi discreparet. Qui præstat igitur intelligēs imperito? Magna re, & difficultate: si quidem magnū est scire quibus rebus efficiatur amittatur ne dicendo illud quicquid est quod aut effici dicēdo oportet, aut amitti non oportet. Praestat etiam illo doctus auditor indecto, quod sēpe cum oratores duo aut plures populi iudicio probantur, quod dicendi genus optimum sit intelligit. Nam illud quod populo non probatur, ne intelligenti quidem auditori probari potest. Ut enim ex neruorum sono in fidibus, quam scienter ī pulsi sint, intelligi solet: sic ex animorū motu cernitur quid tractandis his perficiat orator. Itaque intel ligens dicendi existimator, non aspidens, & attente audieſ, sed uno aspectu & præteriē de oratore sēpe iudicat. Videt oscitantem iudicem, loquentem cum altero, nonnunquam etiam circulantem, mittentem ad horas quæsitorem, ut dimitat rogantem: intelligit oratorem in ea causa non adesse, qui posset animis iudicium admouere orationem, tanquam fidibus manum. Idem si præteriens aspicerit erectos intuentes iudices, ut aut doceri de re, idque etiā vultu probare videantur, aut ut auem cantu aliquo, sic illos viderit oratione quasi suspensos teneri, aut (id quod maximè opus est) misericordia, odio, motu animi aliquo perturbatos esse vehementius: ea si præteriens (ut dixi) aspicerit, si nihil audierit, tamen

oratorem versari in illo iudicio, & opus oratorium fieri, aut perfectum iam esse profectò intelliget. Cum hæc differuissem, uterque assensus est, & ego tanquam de integro ordies, Quando igitur, inquam, à Cotta & Sulpitio hæc omnis fluxit oratio, cum hos maximè iudicio illorum hominum & illius aetatis dixisset probatos, reuertar ad eos ipsos: tum reliquos, ut institui, deinceps persequar. Quoniam ergo oratorum bonorum (hos enim querimus) duo genera sunt, unum attenuatè presséque, alterum sublate ampleque dicentium: etsi id melius est, quod splendidius & magnificentius, tamen in bonis omnia quæ summa sunt, iure laudatur: sed cauenda est presso illi oratori inopia & ieunitas: amplio autem, inflatum & corruptum orationis genus. Inueniebat igitur acutè Cotta, dicebat purè ac solutè, & vt ad infirmitatem laterum perscienter contentionem omnem remiserat, sic ad virium imbecillitatem dicendi accommodabat genus. Nihil erat in eius oratione nisi syncerum, nihil nisi siccum atque sanum, illudque maximum, quod cum contentione orationis flectere animos iudicum vix posset, nec omnino eo genere diceret, tractando tamen impellebat, vt idem facerent à se cōmoti, quod à Sulpitio concitati. Fuit enim Sulpitius vel maximè omnium, quos quidem ego audiuerim, grandis, & vt ita dicam, tragicus orator. vox cum magna, tum suavis & splendida: gestus & motus corporis ita venustus, vt tamen ad forum nō ad scenam institutus videtur. Incitata, & volubilis, nec ea redundans tamen, nec circumfluens oratio. Crassum hic volebat imitari, Cotta malebat Antoniū: sed ab hoc vis aberat Antonij, Crassi ab illo lepos. O magnam, inquit, artem, Brutus: si quidem istis,

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

cum summi essent oratores, duæ res maximæ altera alteri defuit. Atque in his oratoribus illud animaduertendum est, posse esse summos, qui inter se sint dissimiles. Nihil enim tam dissimile, q̄ Cotta Sulpitio: & uterque aequalibus suis plurimū præsttit. Quare hoc doctoris intelligetis est, videre quò ferat natura sua quenque, & ea duce utentem sic instituere, vt Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi, & lenissimo Ephori dixisse traditum est, alteri se calcaria adhibere, alteri frenos. Sulpitij orationes quæ feruntur, eas post mortem eius scripsisse P. Canutius putatur, aequalis meus, homo extra nostrum ordinem meo iudicio disertissimus. Ipsius Sulpitij nulla oratio est, sæpeque ex eo audiui cum se scribere neque cōsuesse, neque posse diceret. Cottæ pro se legere Varia quæ inscribitur, eam L. Älius scripsit Cottæ rogatu. Fuit is omnino vir egregius, & eques Romanus cum primis honestus, idemque eruditissimus & Græcis literis & Latinis, antiquitatisque nostræ & in inuentis rebus, & in actis scriptorūmque veterum literatè peritus, quam scientiā Varro noster acceptam ab illo, auctamque per se, vir ingenio præstans, omniq̄e doctrina, pluribus & illustrioribus literis explicauit. sed idem Älius Stoicus voluit, orator autem nec studuit vñquā, nec fuit: scribebat tamen orationes quas alij dicerent, vt Q. Metello F. vt Q. Cæpioni, vt Q. Pompeio Rufo. quanquam is etiam ipse scripsit eas quibus pro se est vsus, sed non sine Älio. His enim scriptis etiam ipse interfui, cum essem apud Äliū adolescēs, eumque audire per studiosè solerem. Cottam autem miror summum ipsum oratorem, minimeq; ineptū, Älianæ leueis orationculas voluisse existimari suas. His duobus eiusdem etatis

annumerabatur nemo tertius, sed mihi placebat Pomponius maxime, vel dicam minime displicebat. Locus erat omnino in maximis causis præter eos de quibus supra dixi, nemini, propterea quod Antonius, qui maxime expetebatur, facilis in causis recipiendis erat, fastidiosior Crassus, sed tamen recipiebat. horum qui neutrum habebat, confugiebat ad Philippum ferè, aut ad Cæsarē: Cotta & Sulpitius expetebantur. ita ab iis sex patronis cause illustres agebantur: neque tam multa, quam nostra ætate, iudicia fiebant, neque hoc quod nunc sit, ut cause singulæ defenderentur à pluribus, quo nihil est vitiosius. Respondemus iis, quos non audiuiimus: in quo primum saepe aliter est dictum, aliter ad nos relatum: deinde magni interest coram videre me quemadmodum aduersarius de quaue re asseueret, maxime autem quemadmodum quæque res audiatur. Sed nihil vitiosius, quam cum unū corpus debeat esse defensionis, nasci de integro causam cū sit ab altero perorata. Omnium enim causarum unum est naturale principium, una peroratio: reliquæ partes quasi membra suo quæque loco locata, suam & vim & dignitatem tenent. Cum autem difficile sit in longa oratione non aliquando aliquid ita dicere, ut tibi ipse non convenias: quanto difficilius cauere ne quid dicas quod non coueniat eius orationi qui ante te dixerit? Sed quia & labor multo maior est tota causam quam partem dicere, & quia plures ineuntur gratiæ si uno tempore dicas pro pluribus, idcirco hanc consuetudinem lubenter asciuimus. Erat tamen quibus videretur illius ætatis tertius Curio, quia splendidioribus fortasse verbis utebatur, & quia Latinè non pessimè loquebatur, vsu credo aliquo domestico. nam literarū admo-

M. T. CIC. BRVTVS, SEV.

dum nihil sciebat. Sed magni interest quos quisque audiat quotidie domi, quibuscum loquatur à puerō, quemadmodum patres, pædagogi, matres etiam loquantur. Legimus epistolas Cornelii & matris Gracchorū: appetat filios non tam in gremio educatos, quām in sermone matris. Auditus est nobis Lælij Caij filia & sepe sermo. ergo illam patris elegantia tinctam vidimus, & filias eius Mutias ambas, quarum sermo mihi fuit notus: & neptes Liciniias, quas nos quidem ambas, hanc verò Scipionis etiam tu Brute credo aliquando audisti loquentem. Ego verò ac lubenter quidem, inquit Brutus, & eo lubetius, quòd L. Crassi erat filia. Quid Crassum, inquam, illum censes istius Liciniæ filium, Crassi testamento qui fuit adoptatus? Summo iste quidē dicitur ingenio fuisse, inquit. Et verò hic Scipio collega meus, mihi sanè bene & loqui videtur, & dicere. Rectè, inquā, iudicas Brute. Etenim istius genus est ex ipsis sapientia stirpe generatum. Nam & de duobus auis iam diximus, Scipione & Crasso: & de tribus proavis, Qu. Metello, cuius quatuor filij: P. Scipione, qui ex dominatu Tib. Gracchi priuatus in libertatem Rempublicam vindicauit: Q. Scaeuola augure, qui peritissimus iuris, idēmq; percomis est habitus. Iam duorum ab auorum quām est illustre nomen, P. Scipionis, qui bis consul fuit, qui est Corculum dictus: alterius omnium sapientissimi C. Lælij? O generosam, inquit, stirpem, & tanquam in vnam arborem plura genera, sic in istam domum multorum insitam atque illuminatam sapientiam. Similiter igitur suspicor (vt conferamus parua magnis) Curionis, et si pupillus relictus est, patrio fuisse instituto puro sermone assuefactam domum: & eo magis hoc iudico, quòd neminē ex iis quidem qui aliquo in numero fue-

runt, cognoui in omni genere honestarum artium tam indo-
Etum, tam rudem. Nullum ille poëtam nouerat, nullum le-
gerat oratorem, nullam memoriam antiquitatis collegerat,
non publicū ius, non priuatum & ciuile cognouerat: quan-
quam id quidem fuit etiam in aliis, & magnis quidem ora-
toribus, quos parum his instructos artibus vidimus, vt Sul-
pitium, vt Antonium. Sed ij tamen vnum illud habebant
dicendi opus elaboratum: idque cum constaret ex quinque
notissimis partibus, nemo in aliqua parte earum omnino ni-
hil poterat. In quacunque enim vna planè claudicaret, ora-
tor esse non posset. Sed tamen aliis in alia excellebat: magis
reperiebat quid dici opus esset, & quomodo præparari, &
quo loco locari: memoriaque ea comprehēdebat Antonius:
excellebat autem actione: erāntque ei quædam ex his paria
cum Crasso, quædam etiam superiora. At Crassi magis e-
nitebat oratio. Nec verò Sulpitio, neque Cottæ dicere possu-
mus, neq; cuiquam bono oratori rem vllā ex illis quinq; par-
tibus planè atq; omnino defuisse. Itaq; in Curione hoc veris-
simè iudicari potest, nulla re vna magis oratorem commēda-
ri, quām verborum splendore & copia. Nam cum tardus in
cogitando, tum in instruendo dissipatus fuit. Reliqua duo
sunt, agere, & meminisse. in vtroque cachinnos irridentium
commouebat. Motus erat is, quem & C. Iulius in perpetuū
notauit, cum ex eo in vtrāque partem toto corpore vacillante
quæsivit, quis loqueretur è linte. Et Cn. Sicinius homo
impurus, sed admodum ridiculus, neque aliud in eo oratoris
simile quicquam:is cum trib. pleb. Curionem & Octauium
Coss. produxit, Curioque multa dixisset sedente Cn. O-
ctauius collega, qui deuinctus erat fasciis, & multis medi-
camentis propter dolorem artuum delibutus. Nunquam,

M. T. CIC. BRVTVS, SEV.

inquit, O Etiaui, collegæ tuo gratiā referes, qui nisi se suo more iactauisset, hodie te istic muscę comedissent. Memoria autem ita fuit nulla, ut aliquoties tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quæreret. qui in iudicio priuato vel maximo, cum ego pro Titinia Cottæ perorauisset, ille contra me pro Servio Nævio diceret, subito totam causam oblitus est, idque beneficiis & canticibus Titiniæ factum esse dicebat. Magna hæc immemoris ingenij signa, sed nihil turpius, quam quod etiā in scriptis obliuiscetur quid paulo antè posuisset, ut in eo libro ubi se exeuntem ē senatu, & cum Pansa nostro, & cum Curione filio colloquentem facit, cum senatum Cæsar Cos. habuisset, omnisque ille sermo datus ē percūtatione filij, quid in senatu esset aëtum. In quo multis verbis cum inueheretur in Cæsarem Curio, disputatioque esset inter eos, ut est consuetudo dialogorum, cum sermo esset institutus senatu missō, quem senatum Cæsar Cos. habuisset, reprehendit eas res, quas idem Cæsar anno post, & deinceps reliquis annis administrauisset in Gallia. Tū Brutus admirans, Tantamne fuisse obliuionem, inquit, in scripto præsertim, ut ne legens quidem vñquam senserit quantum flagitiū commisisset? Quid autem, inquam, Brute stultius, quam si ea vituperare volebat quæ vituperavit, non eo tempore instituere sermonem, cum illarum rerum iam tempora præteriissent? Sed ita totus errat, ut in eodem sermone dicat in senatu se Cæsare consule non accedere, sed id dicat ipso Cos. exiens ē senatu. Iam qui hac parte animi, quæ custos est cæterarum ingenij partium, tam debilis esset, ut ne in scripto quidem meminisset quid paulo antè posuisset, huic minime mirum est ex tempore dicenti solitam effluere men-

rem. Itaque cum ei nec officium deesset, & flagraret studio dicendi, per paucæ ad eum causæ deferebantur. Orator autem viuis eius aequalibus proximus optimis numerabatur, propter verborum bonitatem, ut ante dixi, & expeditam ac profluentem quodammodo celeritatem. Itaque eius orationes aspiciendas tamen censeo: sunt illæ quidem languidiores, veruntamen possunt augere & quasi alere id bonum, quod in illo mediocriter fuisse concedimus: quod habet tantam vim, ut solum sine aliis in Curione speciem oratoris alicuius efficerit. Sed ad instituta redeamus. In eodem igitur numero eiusdem etatis C. Carbo fuit, illius eloquentissimi viri filius, non satis acutus orator, sed tamen orator numeratus est. Erat in verbis grauitas, & facile dicebat, & authoritatem naturalem quandam habebat oratio. Acutior Q. Varius rebus inueniendis, nec minus verbis expeditus: fortis vero auctore & vehemens, & verbis nec inops, nec abieetus, & quem planè oratorem dicere auderes. Cn. Pöponius lateribus pugnans, incitans animos, acer, acerbus, criminofus. Multum ab iis aberat L. Fusius, tamen ex accusatione M. Aquilij diligenzia fructum ceperat. Nam M. Drusum tuum magnum aunculum, grauem oratorem, ita duntaxat cum de Repub. diceret: L. autem Lucullum etiam acutum, patremq; tuum Brute, iuris quoque & publici & priuati sane peritum M. Lucullum, M. Octauium Cn. filium (quitantum autoritate dicendoque valuit, ut legem Semproniam frumentariam populi frequentis suffragiis abrogauerit) M. Octauium M. filium, M. Catonem patrem, Q. etiam Catulum filium abducamus ex acie, id est à iudiciis, & in praesidiis Reipu. cui facile satisfacere possint, collocemus. Eodem Q. Cæpionem

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

referrem, nisi nimis equestris ordinis deditus, à senatu disfisset. Cneum Carbonem, M. Marium, & ex eodem genere complureis minimè dignos elegantis conuentus auribus, aptissimos cognoui turbuletis concionibus. quo in genere (ut in his perturbem etatū ordinem) nuper L. Quintius fuit, aptior autem etiā P. alicanus auribus imperitorum. Et quoniam huius generis facta mentio est, seditionis orum omnium post Gracchos, L. Apuleius Saturninus eloquētissimus visus est: magis specie tamen & motu atque ipso amictu capiebat homines, quam aut dicendi copia, aut mediocritate prudentiae. Longe autem post natos homines improbissimus C. Seruilius Glaucia, sed peracutus, & callidus, in primisq; ridiculus. Is ex summis & fortunae & vita sordibus in pretura Cos. factus esset, si rationem eius haberit licere iudicatum esset. Nam & plebem tenebat, & equestrem ordinē beneficio legis deuinxerat. Is pretor eodem die quo Saturninus trib. pleb. Mario & Flacco Coss. publicè est imperfectus, homo simillimus Atheniensis Hyperboli, cuius improbitatē veteres Atticorū comædiæ notaerunt. Quos Sex. Tityus consecutus, homo loquax sanè, & satis acutus, sed tam solutus & mollis in gestu, ut saltatio quedam nasceretur, cui saltationi Tityus nomen esset. Ita cauendum est ne quid in agendo dicendō ve facias, cuius imitatio rideatur. Sed ad pāulò superiorem etatem reuecti sumus, nunc ad eam de qua aliquantum locuti sumus, reuertamur. Coniunctus igitur Sul pitij etati P. Antistius fuit, rabula sanè probabilis, qui multos cum tacuisse annos, neq; cōtemni solum, sed irrideri etiā solitus esset, in tribunatu primū contra C. Iulij illam consulatus petitionem extraordinariam, veram causam agens

est probatus, & eo magis, quod eandem causam cum ageret eius collega ille ipse Sulpitius, hic plura & acutiora dicebat. Itaque post tribunatum primo multæ ad eum cause, deinde omnes maximæ quæcunque erant, deferebatur. Rem videbat acute, coponebat diligenter, memoria valebat, verbis non ille quidem ornatis utebatur, sed tamen non abiectis. Expedita autem erat & per facile currēs oratio. Et erat eius quidem tanquam habitus non inurbanus: actio paulum cum visio vocis, tum etiam ineptiis claudicabat. Hic tēporibus floruit iis, quibus inter profectionem redditumque L. Sylla sine iure fuit & sine vlla dignitate Respub. Hoc autem magis probabatur, quod erat ab oratoribus quædam in foro solitudo. Sulpitius occiderat, Cotta aberat, & Curio: viuebat è reliquis patronis eius ætatis nemo præter Carbone, & Pomponium, quorum utrumque facile superabat. Inferioris autem ætatis erat proximus L. Sisenna doctus vir, & studiis optimis deditus, bene Latinè loquens, gnarus Reipu. non sine facetiis, sed neq; laboris multi, nec satis versatus in causis: interiectusq; inter duas ætates Hortensij, & Sulpitij, nec maiorem cōsequi poterat, & minori necesse erat cedere. Huius omnis facultas ex historia ipsius perspicere potest, quæ cum facile omnes vincat superiores, tum indicat tamen quantū absit à summo, quāmque genus hoc scriptoris nōdum sit satis Latinis literis illustratū. Nam Q. Hortensij admodū adolescentis ingenium, ut Phidiae signum, simul aspectū & probatum est. Is L. Crasso, Q. Scuola Coss. primum in foro dixit, & apud hos ipsos quidē consules, & cū eorū qui affuerunt, tum ipsorum cōsulū, qui omneis intelligentia anteibāt, iudicio discessit probatus. Vnde uiginti annos natu serat

eo tempore. Est autem L. Paulo, C. Marcello Coss. mortuus: ex quo videmus eum in patronorum numero annos quatuor & XL fuisse. Hoc de oratore paulo post plura dicemus: hoc autem loco voluimus etatem eius in disparem oratorum etatem includere: quamquam id quidem omnibus vsu venire necesse fuit, quibus paulo longior vita contigit, ut & cum multo maioribus natu quam essent ipsis, & cum aliquanto minoribus compararentur: ut Accius iisdem ad libus ait se & Pa-
 cuium docuisse fabulam, cum ille octuaginta, ipse triginta annos natus esset. Sic Hortensius non cum suis aequalibus solum, sed & mea cum etate, & cum tua Brute, & cum aliquanto superiore coniungitur: siquidem & Crasso viuo dicere solebat, & magis iam etiam vigebat Antonio, & cum Philippo iam sene pro Cn. Pompeij bonis dicete. in illa causa adolescentis cum esset, princeps fuit: & in eorum quos in Sulpitij etate posui, numeru facile peruererat, & suos inter aquales M. Pisonem, M. Crassum, Cn. Lentulum, P. Lentulum Suram, longe prestatit, & me adolescentem nactus octo annis minorem quam erat, ipse multos annos in studio eiusdem laudis exercuit, & tecum simul, sicut ego pro multis, sic ille pro Appio Claudio dixit, paulo ante mortem. Vides igitur ut ad te oratorem Brute peruererimus, tam multis inter nostrum tuumque initium dicendi interpositis oratoribus: ex quibus, quoniam in hoc sermone nostro statui neminem eorum qui viueret, nominare, ne vos curiosius eliceretis ex me quid de quoque iudicaret, eos qui iam sunt mortui, nominabo. Tum Brutus, Non est, inquit, ista causa quam dicis, quamobrem de iis qui viuunt, nihil velis dicere. Quenam igitur, inquam, est? Vererite, inquit, arbitror, ne per nos hic sermo-

tuus emanet, & ij tibi succēseant, quos præterieris. Quid
 vos, inquam, tacere non poteritis? Nos quidem, inquit, fa-
 cillimè, sed tamen te arbitror malle id ipsum tacere, quām ta-
 citurnitatem nostram experiri. Tum ego, Verè, inquam, ti-
 bi Brute dicam, nō me existimauit in hoc sermone vsque ad
 hanc ætatem esse vētūrum, sed ita traxit ordo ætatum ora-
 tionem, vt iam ad minores etiam peruererim. Interpone
 igitur, inquit, si quos videtur: deinde redeamus ad te, & ad
 Hortensium. Immò verò, inquā, ad Hortensiū: de me alij
 dicent, si qui volent. Minime verò, inquit, nam et si me fa-
 cilè omni tuo sermone tenuisti, tamen is mihi longior vide-
 tur, quòd propero audire de te: nec verò tā de virtutibus di-
 cēdi tuis, que cùm omnibus, tum certè mihi notissimæ sunt,
 quām quòd gradus tuos & quasi processus dicendi studeo
 cognoscere. Geretur, inquam, tibi mos, quoniam me non
 ingenij prædicatorem esse vis, sed laboris mei. Verū inter-
 ponā, vt placet, alios, & à M. Crasso, qui fuit æqualis Hor-
 tensij, exordiar. Is igitur mediocriter à doctrina instrūtus,
 angustius etiam à natura, labore & industria, & quòd ad-
 bibebat ad obtinendas causas curam etiam & gratiam, in
 principib⁹ patronis aliquot annos fuit. In huius oratione
 sermo Latinus erat, verba non abiecta, res cōpositæ diligenter,
 nullus flos tamen, neque lumen ullum: animi magna, vo-
 cis parua contentio, omnia ferè vt similiter atque uno modo
 dicerentur. Nā huius æqualis & inimicus C. Fimbria non
 ita diu iactare se potuit, qui omnia magna voce dicens, ver-
 borum sane bonorum cursu quodam incitato ita furebat ta-
 men, vt mirarere tam alias res agere populū, vt esset in sano
 inter disertos locus. Cn. autē Lentulus multò maiorem opi-

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

nionem dicendi actione faciebat, quam quanta in eo facultas erat: qui cum esset nec peracutus (quanquam et ex facie et ex vultu videbatur) nec abundans verbis (etsi fallebat in eo ipso) sic interuallis, exclamationibus, voce suavi et canora, admirando irridebat, calebat in agendo, ut ea que deerant, non desiderarentur. Ita tanquam Curio copia nonnulla verborum, nullo alio bono tenuit oratorum locum, sic Lentulus caeterarum virtutum dicendi mediocritatem actione occultauit, in qua excellens fuit. Neque multò secus P. Lentulus, cuius et excogitati et loquendi tarditatem tegebat formae dignitas, corporis motus plenus et artis et venustatis, vocis et suavitatis et magnitudo. sic in hoc nihil praeter actionem fuit, cetera etiam minora quam in superiore. M. Piso quicquid habuit, habuit ex disciplina: maximèque ex omnibus qui antea fuerunt, Grecis doctrinis eruditus fuit. Habuit à natura genus quoddam acuminis, quod etiam arte limauerat, quod erat in reprehendendis verbis versutum et solers, sed sepe stomachosum, nonnunquam frigidum, interdum etiam facetum. Is laborem quasi cursum forensem diutius non tulit, quod et corpore erat infirmo, et hominum ineptias ac stultias, quae deuoranda nobis sunt, non ferebat, iracundiusque respuebat, siue morose, ut putabatur, siue ingenuo liberoque fastidio. Is cum satis floruisse adolescens, minor haberi est captus postea: deinde ex virginum iudicio magnam laudem est adeptus, et ex eo tempore quasi reuocatus in cursum, tenuit locum tam diu, quam ferre potuit laborem: postea quantum detraxit ex studio, tantum amisit ex gloria. P. Muræna mediocri ingenio, sed magno studio rerum veterum, literarum et studiosus, et non imperi-

tus, multæ industriae, & magni laboris fuit. C. Censorinus
Græcis literis satis doctus, quod proposuerat explicans ex-
pedite, non inuenustus actor, sed iners, & inimicus fori. Lu-
cius Turius paruo ingenio, sed multo labore, quoquo modo
poterat, saepe dicebat. itaq; ei paucæ centuriæ ad consulatum
defuerunt. C. Macer auctoritate semper eguit, sed fuit pa-
tronus propemodū diligentissimus. huius si vita, si mores, si
vultus denique non omnem cōmendationem ingenij euer-
teret, maius nomen in patronis fuisset. nō erat abundans, nō
inops tamen: non valde nitens, non planè horrida oratio:
vox, gestus, & omnis actio, sine lepore: at in inueniendis cō-
ponendisque rebus mira accuratio, ut non facile in ullo dili-
gentiorem, maioremque cognouerim, sed eam ut citius vete-
ratoriam q̄ oratoriam diceres. hic et si etiam in publicis cau-
sis probabatur, tamen in priuatis illustriorem obtinebat lo-
cum. C. deinde Piso statarius, & sermonis plenus orator,
minime ille quidem tardus in excogitādo, veruntamen vul-
tu & simulatione multo etiam acutior, quam erat, vide-
batur. Nam eius æqualem M. Glabronem bene institutū
anī Scæuolaæ diligentia, socors ipsius natura negligēnsque
tardauerat. Etiam L. Torquatus elegans in dicendo, in exi-
stimo admodū prudens, toto genere perurbanus. Meus
autem æqualis Cn. Pompeius vir ad omnia summa natus,
maiorem dicendi gloriam habuisset, nisi eum maioris gloriae
cupiditas ad bellicas laudes abstraxisset. erat oratione satis
amplus: rem prudenter videbat. actio vero eius habebat &
in voce magnum splendorem, & in motu summam dignita-
tem. Noster itē æqualis D. Syllanus vitricus tuus, studijs ille
quidem habuit nō multū, sed acuminis & orationis satis.

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

Q. Pompeius A.F. qui Bithynicus dictus est, biénio quām
nos fortasse maior, summo studio dicendi, multaque doctri-
na, incredibili labore atq; industria, quod scire possum fuit
enim mecum, & cum M. Pisone cū amicitia, tum studiis,
exercitationibꝫque coniunctus. huius actio non satis com-
mendabat orationem: in hac enim satis erat copia, in illa au-
tem leporis parvū. Erat eius æqualis P. Antroni⁹ voce per-
acuta, atque magna, nec alia re vlla probabilis. Et L. Octa-
nius Reatinus, qui cū multas iam causas diceret, adolescēs
est mortuus. is tamen ad dicendū veniebat magis audacter,
quām paratē. Et C. Stalenus, qui se ipse adoptauerat, & de
Staleno Ælium fecerat, feruido quodam & petulanti &
furioso genere dicendi: quod quia multis gratū erat & pro-
babatur, ascendisset ad honores, nisi in facinore manifesto
deprehensus, pœnas legibus & iudicio dedisset. Eodem tem-
pore C. & L. Capasi⁹ fratres fuerūt, qui multa opera igno-
ti homines & repentini, quæstores celeriter facti sunt op-
pidano quodam & incondito genere dicendi. Addamus
huc etiā, ne quem vocalem præteriisse videamur, C. Cosco-
nium Calidianum, qui nullo acumine, eā tamen verborum
copiam, si quam habebat, probabat populo cum multa con-
cursatione, magnoque clamore. Quod idē faciebat Q. Ar-
rius, qui fuit M. Crassi quasi secundarius. Is omnibus exē-
plo debet esse, quantum in hac vrbe polleat multorum obe-
dire tempori, multorumque vel honori vel periculo seruire.
His enim rebus infimo loco natus, & honores, & pecuniā,
& gratiam cōsecutus, etiam in patronorum, sine doctrina,
sine ingenio, aliquem numerum peruererat: sed vt pugiles
inexercitati, etiam si pugnos & plagas Olympiorum cupidi

ferre possunt, solem tamen s̄æpe ferre nō possunt: sic ille cūm omni iam fortuna prospere functus, labores etiam magnos excepisset, illius iudicialis anni seueritatem quasi solem non tulit. Tum Atticus, Tu quidem de face, inquit, hauris, idque iam dudum, sed tacebā: hoc verò nō putabam, te v̄sque ad Stalenos & Antronios esse venturum. Non puto, inquā, existimare te ambitione me labi, quippe de mortuis, sed ordinem sequens, in memoriam notam & aqualem necesse fariō incurro. Volo autem hoc perspici, omnibus cōquisitis qui in multitudine dicere ausi sint, memoria quidem dignos per paucos: verūm qui omnino nomen habuerint, nō ita mul totus fuisse. sed ad sermonem institutum reuertamur. T. Torquatus T. filius, & doctus vir ex Rhodia disciplina Molonis, & à natura ad dicendum satis solutus, atque expeditus, cui si vita suppeditauisset, sublato ambitu consul factus esset: plus facultatis habuit ad dicendum, quàm voluntatis. Itaque studio huic non satis fecit, officio verò nec in suorum necessariorum causis, nec in sentētia senatoria defuit. Etiam M. Pōtidius municeps noster multas priuatas causas actitauit, celeriter sanè verba voluēs, nec hebes in causis, vel dicam plus etiam q̄ non hebes, sed efferuēscens in dicendo stomacho s̄æpe, iracundiāque vehementius, vt non cum aduersario solum, sed etiā (quod mirabile effet) cum iudice ipso, cuius delinitor esse debet orator, iurgio s̄æpe cōtenderet. M. Messala minor natu quàm nos, nullo modo inops, sed nō nimis ornatus genere verborum, prudens, acutus, minimè incautus patronus in causis cognoscendis, cōponendis que diligens, magni laboris, multæ operæ, multarumq̄ue causarum. Duo etiā Metelli, Celer, & Nepos, nihil in causis versati,

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

nec sine ingenio, nec indocti, hoc erant populare dicendi genus assediti. Cn. autem Lætulus Marcellinus, nec unquam indisertus, & in consularu pereloquens visus est, non tardus sententiis, non inops verbis, voce canora, facetus satis. C. Memmius L. filius perfectus literis, sed Græcis, fastidiosus sane Latinarum, argutus orator, verbisque dulcis, sed fugiens non modo scribendi, verum etiam cogitandi labore, tam sibi de facultate detraxit, quam imminuit industria. Hoc loco Brutus, Quam vellem, inquit, de his etiā oratoribus qui hodie sunt, tibi dicere luberet, et si de aliis minus, de duabus tamen, quos à te scio laudari solere, Cæsare, & Marcello: audirem non minus lubenter, quam audiui de iis qui fuerunt. Cur tandem? inquam. an expectas quid ego iudicem de istis, qui tibi sunt aequè noti ac mihi? Mihi mehercule, inquit, Marcellus satis est notus, Cæsar autem parum. illum enim saepe audiui: hic cum ego iudicare iam aliquid possem, abiuit. Quid igitur de illo iudicas, quem saepe audisti? Quid censes, inquit, nisi id, quod habiturus es similem tui? Næ ego, inquam, si ita est, velim tibi eū placere quam maximè. Atqui & ita est, inquit, & vehementer placet, nec vero sine causa. nam & didicit, & omisis cæteris studiis vnum id egit, seque quotidianiis commentationibus acerrimè exercuit. Itaque & letis utitur verbis, & frequentibus: & splendore vocis, dignitate motus fit speciosum & illustre quod dicitur. Omniaque sic suppetunt, ut et nullam deesse virtutem oratoris putem: maximeque laudandus est, qui hoc tempore ipso cum liceat, in hoc communi nostro & quasi fatali malo consoletur se cum conscientia optimæ mentis, tum etiam usurpatione & renouatione doctrinæ. Vidi enim Mitylenis

nuper virum, atq; (vt dixi) vidi plane virum. Itaque cum cum antea tui similem in dicendo viderim, tum vero nunc a doctissimo viro, tibique, vt intellexi, amicissimo Cratippo instructum omni copia, multò videbam similiorem.

Hic ego, Etsi, inquam, de optimi viri, nobisque amicissimi laudibus lubenter audio, tamen incurro in memoriam communium miseriarum, quarum obliuionem quærēs, hunc ipsum sermonem produxi logius. Sed de Cæsare cupio audire quid tandem Atticus iudicet. Et ille, Praclare, inquit, tibi constans, vt de iis qui nunc sint, nihil velis ipse dicere: & hercule si sic ageres, vt de iis egisti qui iam mortui sunt, neminem vt prætermitteres, næ tu in multos Antronios & Stalenos incurrereres. Quare siue hancturam effugere voluisti, siue veritus ne quis se aut præteritum, aut non satis laudatum queri possit, de Cæsare tamen potuisti dicere, præsertim cum & tuum de illius ingenio notissimum iudicium esset, nec illius de tuo obscurū. Sed tamen Brute, inquit Atticus, de Cæsare & ipse ita iudico, & de hoc huius generis acerrimo estimatore sapissime audio, illum omnium ferè oratorum Latinè loqui elegantissimè, nec id solùm domestica consuetudine, vt dudum de Læliorum & Mutiorum familiis audiebamus: sed quanquam id quoque credo fuisse, tamen vt esset perfecta illa bene loquendi laus, multis literis, & iis quidem recoditis & exquisitis, summoque studio & diligentia est cōsecutus. Quinetiam in maximis occupationibus, cum ad te ipsum, inquit in me intuens, de ratione Latinè loquendi accuratissimè scripserit, primoque in libro dixerit verborum delectum originem esse eloquentiæ, tribueritque mihi Brute huic nostro, qui me de illo maluit quam se

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

dicere, laudem singularem (nam scripsit his verbis cum hūc nomine esset affatus, Ac si cogitata præclarè eloqui possent, nonnulli studio & vsu elaborauerunt: cuius te penè principem copiæ atque inuentorem bene de nomine ac dignitate populi Ro. meritum esse existimare debemus) hunc facilem & quotidianum nouisse sermonem, nunc pro relicto est habendum. Tum Brutus, Amicè hercule, inquit, & magnificè te laudatum puto, quem non solum principem atque inuentorem copiæ dixerit, quæ erat magna laus, sed etiā bene meritum de populi Rom. nomine & dignitate. quo enim uno vincebamur à victa Græcia, id aut ereptum illis est, aut certè nobis cū illis cōmunicatum. Hanc autem, inquit, gloriam, testimoniumque Cæsar is, tuae quidem supplicatione non solum, sed triumphis multorum antepono. Et rectè quidem, inquam, Brute, modò sit hoc Cæsar is iudicij, nō benevoliæ testimonium plus enim certè attulit huic populo dignitatis, quisquis est ille, si modò est aliquis, qui non illustrauit modo, sed etiā genuit in hac vrbe dicendi copiam, quam illi qui Ligurum castella expugnauerunt, ex quibus multi sunt, ut scitis, triumphi. Verum quidem si audire volumus, omisis illis diuinis consiliis, quibus sape constituta est imperatorū sapientia salus ciuitatis, aut belli, aut domi: multò magis orator præstat minutis imperatoribus. At prodest plus imperator. Quis negat? sed tamen nō metuo ne mihi acclametis. est autem quod sentias dicēdi liber locus. Malim mihi L. Crassi vnam pro M. Curio dictionem, q̄ castellanos triumphos duos. At plus interfuit Reip. castellum capi Ligurum, q̄ bene defendi causam M. Curij. Credo. sed Atheniensium quoque plus interfuit firma tecta in domiciliis

habere, quām Mineruæ signum ex ebore pulcherrimum: tam
 men ego me Phidiam esse mallem, quām vel optimum fa-
 brum tignarium. Quare non quantum quisque profit, sed
 quanti quisque sit, ponderandum est, præsertim cum pauci
 pingere egregiè possint, aut fingere: operari autem aut baiu-
 li deesse non possint. Sed perge Pomponi de Cæsare, & red-
 de quæ restant. Solum quidem, inquit ille, & quasi funda-
 mentum oratoris vides, locutionem emendatam, & Latinam.
 cuius penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis aut
 scientiæ, sed quasi bonæ consuetudinis. Mitto C. Lælium,
 P. Scipionem. etatis illius ista fuit laus, tāquam innocentia,
 sic Latinè loquendi, nec omnium tamen. nam illorum æqua-
 les Cæciliūm & Pacuvium male locutos videmus. sed o-
 mnes tum ferè qui nec extra urbem hanc vixerant, nec eos
 aliqua barbaries domestica infuscauerat, rectè loqueban-
 tur. Sed hanc certè rem deteriorem vetustas fecit, & Romæ,
 & in Græcia. Confluxerunt enim & Athenas & in hanc
 urbem multi inquinatè loquentes ex diuersis locis: quò magis
 expurgandus est sermo, & adhibenda quam obtrusa ra-
 tio, quæ mutari non potest, nec utendum prauissima confue-
 tudinis regula. T. Flaminium, qui cum Q. Metello consul
 fuit, pueri vidimus. existimabatur bene Latinè, sed literas
 nesciebat. Catulus erat ille quidem minime indoctus, vt à
 te paulò est antè dictum, sed tamen suauitas vocis, & lenis
 appellatio literarum, bene loquendi famam confecerat. Cor-
 ta, quia se valdè dilatandis literis à similitudine Græcae locu-
 tionis abstraxerat, sonabatque cōtrarium Catulo, subagre-
 ste quiddam planeque subrusticū, alia quadam quasi incul-
 ta & sylvestri via ad eandē laudē peruenierat. Sisenna au-

M. T. CIC. ABR VTVS, SEV

tem quasi emendator sermonis vſitati cum eſſe vellet, ne C. Rusio quidem accusatore deterreri potuit quod minus inuſitatis verbis vteretur. Quidnam iſtuc eſt? inquit Brutus aut quis eſt iſte C. Rusius? Et ille, Fuit accuſator, inquit, vetus, quo accuſante Chirtilium, Sisenna defendens dixit quædam eius ſputatilica eſſe crima. Tum C. Rusius, Cir- cunuenior, inquit, iudices, niſi ſubuenitis. Sisenna, quid di- cas nescio. metuo inſidias. ſputatilica? quid eſt hoc? ſputa quid ſit ſcio, tilica nescio. Maximi riſus: ſed ille tamen fami- liaris mēus recte loqui putabat eſſe inuſitatē loqui. Cesar au- tem rationem adhibens, conſuetudinem vitiosam & corru- ptam pura & incorrupta conſuetudine emendat. Itaque cum ad hanc elegantiam verborum Latinorum (quæ etiam ſi orator non ſis, & ſis ingenuus ciuis Romanus, tamen ne- cessaria eſt) adiungit illa oratoria ornamenta dicendi, tum piderunt tanquam tabulas bene pictas collocare in bono lu- mine. hanc ſum habeat præcipuam laudem in commu- nibus, non video cui debeat cedere. Splendidam quandam minimeque veteroriam rationem dicēdi tenet, voce, motu, forma etiam magnifica, & generosa quodammodo. Tum Brutus, Orationes quidem eius mihi vehementer proban- tur, complureis autem legi. Atque etiam commentarios quosdam ſcripsit rerum ſuarum, valde quidem, in quam, probandoſ. nudi enim ſunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis tanquam ueste detracta. ſed dum voluit alios ha- bere parata unde ſumerent qui vellent ſcribere historiam, ineptis gratum fortaffe fecit, qui volunt illa calamifris inu- ſere: ſanos quidem homines à ſcribendo deterruit. Nihil enim eſt in historia pura & illuſtri breuitate dulcius. Sed

ad eos, si placet, qui vita exceſſerunt, reuertamur. Caius Sicinius igitur Quinti Pompeij illius qui cefor fuit, ex filia nepos, quæſtorius mortuus est, probabilis orator, iam vero etiam probatus ex hac inopi ad ornandum, sed ad inueniendum expedita Hermagoræ disciplina. ea dat rationes certas, & præcepta dicendi, quæ ſi minorem habet apparatus (ſunt enim exilia) tamen habent ordine, & quasdam errare in dicendo non patientes vias. has ille tenens, & paratus ad causas veniens, verborum non egens, ipſa illa comparatione disciplinaq; dicendi iam in patronorum numerum peruerterat. Erat etiam vir doctus in primis C. Vifellius Varro confobrinus meus, qui fuit cum Sicinio aetate coniunctus. is cum post curulem adilitatem iudex quæſtionis eſſet, eſt mortuus. in quo fateor vulgi iudicium à iudicio meo diſſenſiſſe. nam populo non erat ſatis vendibilis. præceps quædam, & cum idcirco obſcura quia peracuta, tum rapida, & celeritate cæcata oratio: ſed neque verbis aptiorem citò alium dixerim, neque ſententiis crebriorem. Praeterea perfectus in literis, iuriſque ciuilis iam à patre Aculeone traditam tenuit disciplinam. Reliqui ſunt qui mortui ſint, L. Torquatus, quem tu non tam citò rhetorem dixiſſes, et ſi non deerat oratio, quam, ut Græci dicunt, τὸλπον. Erant in eo plurimæ literæ, nec eæ vulgares, ſed interiores quædam & reconditæ, diuina memoria, ſumma verborū & grauitas, & elegatiæ: atq; hæc omnia vitæ decorabat grauitas, & integritas. Me quidem admodū delectabat etiam Triarij in illa aetate plena literatæ ſeneſtutis oratio. quamta ſeu eritas in vultu! quantum pondus in verbis! quam nihil non conſideratum exibat ex ore! Tū Brutus Torquati & Triarij mentione commo-

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

tus (vtrunq; enim eorum admodum dilexerat) Næ ego, inquit, vt omittā cætera, quæ sunt innumerabilia, de istis duobus cum cogito, doleo nihil tuam perpetuam authoritatē de pace valuisse. nam nec istos excellētes viros, nec multos alios præstanteis ciues Respublica perdidisset. Sileamus, inquā, Brute de istis, ne augeamus dolorem. nam & præteriorum recordatio est acerba, & acerbior expectatio reliquorum. Itaque omittamus lugere, & tantū quid quisque dicendo potuerit, quoniam id quærimus, prædicemus. Sunt etiam ex iis qui eodem bello occiderunt, M. Bibulus, qui & scriptitauit accurate, cum præsertim non esset orator, & egit multa constanter: Appius Claudius Socertuus, collega & familiaris meus: hic iam & satis studiosus, & valde cum doctus, tum etiam exercitatus orator, & cum auguralis, tum omnis publici iuris, antiquitatisque nostrę bene peritus fuit. L. Domitius nulla ille quidem arte, sed Latine tamen, & multa cum libertate dicebat. Duo præterea Lentuli consulares, quorum Publius ille nostrarum iniuriarum vltor, author salutis, quicquid habuit, quantumcunque fuit, illud totum habuit ē disciplina instrumenta naturæ deerant: sed tantus animi splendor, & tanta magnitudo, vt sibi omnia quæ clarorum virorum essent, non dubitaret adsciscere, ea que omni dignitate obtineret. L. autem Lentulus satis erat fortis orator, si modò orator, sed cogitandi non ferebat laborem. Vox canora, verba nō horrida sanè, vt plena esset animi & terroris oratio. Quæreres in iudiciis fortasse melius: in Repub. quod erat, esse iudicares satis. Ne Titus quidē Posthumius contemnendus in dicendo, de Repu. vero nō minus vehemens orator, quam bellator fuit. effrenatus, & acer ni-

mis, sed bene iuris publici leges, atque instituta cognouerat:

Hoc loco Atticus, Putarem te, inquit, ambitiosum esse, si
 (vt dixisti) ij quos iamdiu colligis, viueret. Omnes enim co-
 memoras qui ausi aliquando sunt stantes loqui, vt mibi im-
 prudens M. Seruilius præterisse videare. Nō, inquam, ego
 istuc ignorō Pomponi, multos fuisse qui verbum nunquam
 in publico fecissent, cum melius aliquācō possent, quām isti
 oratores quos colligo, dicere: sed his commemorandis etiam
 illud aſequor, vt intelligatis primū ex omni numero quām
 non multi ausi sint dicere, deinde ex iis ipsis quām pauci fue-
 rint laude digni. Itaque ne hos quidem equites Romanos
 amicos nostros, qui nuper mortui sunt, P. Cominium Spo-
 letinum, quo accusante defendi C. Cornelium, in quo eꝝ
 compositum dicendi genus, & acre & expeditum fuit: T.
 Accium Pisaurensem, cuius accusationi respondi pro A.
 Cluentio, qui & accuratè dicebat, & satis copioſe, erātque
 præterea doctus Hermagoræ præceptis, quibus etsi orna-
 menta non satis optima dicendi, tamen ut hastæ velitibus
 amentatæ, ſic apta quædam & parata singulis caſarum
 generibus argumenta traduntur. Studio autem neminem
 nec industria maiore cognoui: quanquam ne ingenio qui-
 dem qui præſliterit, facile dixerim C. Pifoni genero meo.
 nullum tempus illi vñquam vacabat aut à forenſi diſtione,
 aut à commentatione domēſtica, aut à ſcribendo, aut à co-
 gitando. itaque tantos processus efficiebat, vt euolare, non
 excurrere videretur: erātque verborum & delectus ele-
 gans, & apta & quaſi rotunda conſtructio: cūmque argu-
 menta excogitabantur ab eo multa & firma ad proban-
 dum, tum concinna acutæque ſententiæ, gestusque natura

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

ita venustus, ut ars etiam quæ non erat, & è disciplina motus quidam videretur accedere. Vereor ne amore videar plura quam fuerint in illo, dicere: quod non ita est. alia enim de illo maiora dici possunt. nam nec continentia, nec pietate, nec ullo genere virtutis quenquam eiusdem atatis cum illo conferendum puto. Nec vero M. Calium prætereundum arbitror, quæcumque eius in exitu vel fortuna vel mens fuit: qui quandiu authoritati meæ paruit, talis tribunus plebis fuit, ut nemo contra ciuium perditorum popularem turbulentamque dementiam à senatu & à bonorum causa steterit constantius: quam eius actione, multum tamen & splendida, & grandis, & eadem in primis faceta & perurbana commendabat oratio. Graues eius conciones aliquot fuerunt, acres accusationes tres, exque omnes ex R. eip. contentione suscepæ: defensiones, et si illa erant in eo meliora quæ dixi, non contemnenda tamen, saneque tolerabiles. Hic cum summa voluntate bonorum ædilis curulis factus esset, nescio quomodo discessu meo discessit à se, ceciditque postea, cum eos imitari cœpit, quos ipse peruerterat. Sed de M. Callidio dicamus aliquid, qui non fuit orator unus è multis, potius inter multos propè singularis fuit: ita reconditas exquisitæque sententias mollis & pellucens vestiebat oratio. Nihil tam tenerum, quam illius comprehēsio verborum, nihil tam flexibile, nihil quod magis ipsius arbitrio fingetur, ut nullius oratoris æquè in potestate fuerit: quæ primum ita pura erat, ut nihil liquidius: ita libere fluebat, ut nusquam adhæresceret: nullum nisi loco positum, & tanquam in vermiculato emblemata, ut ait Lucilius, structum verbum videres: nec verò ullum aut durum, aut insolens, aut humili-

le, aut in longius ductum, ac non propria verba rerum, sed pleraque translata, sic tamen, ut ea non irruisse in alienum locum, sed immigrasse in suum diceres: nec vero hæc soluta, nec diffuentia, sed adstricta numeris, non apertere, nec eodem modo semper, sed varie dissimulantque conclusis. Erant autem et verborum et sententiarum illa lumina, quæ vocant Græci σχήματα, quibus tanquam insignibus in ornatu distinguebatur omnis oratio. qua de re agitur autem, illud quod multis locis in iurisconsultorum includitur formulis, et ubi esset, videbat. Accedebat ordo rerum plenus artis, actio liberalis, totumque dicendi placidum et sanum genus. Quod si est optimum suauiter dicere, nihil est quod melius hoc querendum putas. Sed cum à nobis paulò ante dictum sit, tria videri esse quæ orator efficere deberet, ut doceret, ut delectaret, ut moueret: duo summe tenuit, ut et rem illustraret differendo, et animos eorum qui audirent, deuinciret voluptate. Abarat tercia illa laus, qua permoueret atque incitaret animos, quam plurimum pollere diximus: nec erat illa vis atque contentio, siue consilio, quod eos quorum altior oratio, atque efficietur ardenter, furere et bacchari arbitraretur: siue quod natura non esset ita factus, siue quod non consueisset, siue quod non posset: hoc unum illi, si nihil utilitatis habebat, absfuit: si opus erat, defuit. Quinetiam memini, cum in accusatione sua Quinto Gallio criminis dedisset, sibi eum venenum paruisse, idque à se esse deprehensum, seque chirographa, testificationes, indicia, questiones, manifestam rem deferre diceret, deque eo crimine accurate et exquisitè disputauisset, me in respondendo, cum essem argumentatus

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

quantum res ferebat, hoc ipsum etiam posuisse pro argu-
mento, quod ille cum pestem capit is sui, cum indicia mor-
tis se comperisse manifestò, & manu tenere diceret, tam so-
lutè egisset, tam leniter, tam oscitanter. Tu istuc M. Calli-
di, nisi fingeres, sic ageres? præsertim cum ista eloquentia,
alienorum hominum pericula defendere acerrime soleas,
tuum negligeres? ubi dolor, ubi ardor animi, qui etiam ex
infantium ingenii elicere voces & querelas solet? nulla
perturbatio animi, nulla corporis, frons non percussa, non
femur, pedis (quod minimum est) nulla supplosio. Itaque
tantum absuit ut inflammare nos tros animos, somnum isto
loco vix tenebamus. Sic nos summi oratoris vel sanitatem vel
vitio pro argumento ad diluendum crimen rsi sumus.

Tum Brutus, Atqui dubitamus, inquit, utrum ista sa-
nitas fuerit, an vitium? Quis enim non fateatur, cum ex o-
mnibus oratoris laudibus longè ista sit maxima, inflamma-
re animos audientium, & quocunque res postulet modo fle-
ctere, qui hac virtute caruerit, id ei, quod maximum fuerit,
defuisse? Sit sanè ita, inquam: sed redeamus ad eum qui
iam unus restat, Hortensium: tum de nobis metipsis, quo-
niā id etiam Brute postulas, pauca dicemus: quanquam
facienda mentio est, ut quidem mihi videtur, duorum ado-
lescentium, qui si diutius vixissent, magna essent eloquentiae
laudem consecuti. C. Curionem te, inquit Brutus, & C.
Licinium Calum arbitror dicere. Recte, inquam, arbi-
traris: quorum quidem alter, quod verisimile dixisset, ita
facile soluteque verbis voluebat satis interdum acutas, cre-
bras quidem certe sententias, ut nihil posset ornatus esse,
nihil expeditius. Atque hic à magistris parum institutus,

naturam habuit admirabilem ad dicendum: industria non sum expertus, studium certè fuit. qui si me audire voluisset, ut ceperat, honores quam opes consequi maluisset. Quidnam est, inquit, istuc? & quemadmodū distinguis? Hoc modo, inquā: Cum honos sit præmium virtutis iudicio studiōque ciuium delatum ad aliquem: qui eum sentētiis, qui suffragiis adeptus est, is mihi & honestus & honoratus videatur. Qui autem occasione aliqua etiam inuitis suis ciuibus nactus est imperium, vt ille cupiebat, hunc nomen honoris adeptū, non honorem puto. Quæ si ille audire voluisset, maxima cum gratia & gloria ad summā amplitudinem peruenisset, ascendens gradibus magistratum, vt pater eius fecerat, vt reliqui clariores viri. Quæ quidem etiam cum P. Crasso M.F. cùm initio ætatis ad amicitiam se meam contulisset, saepe egisse me arbitror, cum eum vehementer horarer, vt eam laudis viam rectissimā esse duceret, quam maiores eius ei tritam reliquissent. Erat enim cum institutus optimè, tum etiam perfectè planèque eruditus. Ineratque & ingenium satis acre, & orationis non inelegans copia: prætereaque sine arrogātia grauis esse videbatur, & sine segnitia verecundus. Sed hunc quoque absorbuit æstus quidam non insolite adolescentibus gloriæ, qui quia nauarat miles operam imperatori, imperatorem se statim esse cupiebat: cui muneri mos maiorum ætatem certam, sortem incertam reliquit. Ita grauiſſimo suo casu, dum Cyri & Alexandri similis esse voluit, qui suum cursum transcurrerant, & L. Crassi, & multorum Crassorum inuetus est dissimillimus. Sed ad Caluum (is enim nobis erat propositus) reuertamur, qui orator fuisset cùm literis eruditior q̄ Curio, tum etiam

accuratius quoddam dicendi & exquisitius afferbat genus: quod quanquam scienter eleganterque tractabat, nimium tamen inquirens in se, atque ipse sese obseruans, metuensque ne vitiosum colligeret, etiam verum sanguinem dependebat. Itaque eius oratio nimia religione attenuata, doctis & attente audientibus erat illustris: à multitudine autem, & à foro, cui nata eloquētia est, deuorabatur. Tum Brutus, Atticum se, inquit, Caluus noster dici oratore volebat: inde erat ista exilitas, quam ille de industria conseqüebatur.

Dicebat, inquā, ita: sed & ipse errabat, & alios etiam errare cogebat. Nam si quis eos qui nec incepit dicunt, nec odiosè, nec putide, Atticè putat dicere, is rectè nisi Atticum probat neminem. Insulfitatem enim & insolentiam tanquam insaniam quandam orationis odit, sanitatem autem & integritatem quasi religionem & verecundiam oratoris probat. hæc omnium debet oratorum eadem esse sententia. Sin autem iciunitatem, & siccitatem, & inopiam, dummodo sit polita, dum urbana, dum elegans, in Attico genere ponit, hoc rectè duntaxat: sed quia sunt in Atticis alia meliora, videat ne ignoret & gradus, & dissimilitudines, & vim, & varietatem Atticorum. Atticos, inquit, volo imitari, quos? nec enim est vnum genus. nam quid est tam dissimile quam & Demosthenes Lysias? quam idem & Hyperides? quam omnium horū Aeschines? Quem igitur imitaris? Si aliquem, ceteri ergo Atticè nō dicebant. Si omnes, qui potes, cum sint ipsi dissimillimi inter se? In quo illud etiam quero, Phalereus ille Demetrius Atticē dixerit? mihi quidem ex illius orationibus redolere ipsæ Athenæ videtur. At est floridior, ut ita dicam, q̄ Hyperides, q̄ Lysias. natu-

ra quædam aut volūtas ita dicēdi fuit. Et quidem duo fuerunt per idem tēpus dissimiles inter se, sed Attici tamē, quorum Charisius multarū orationū, quas scribebat aliis, cum cupere videretur imitari Lysia: Demochares autē, qui fuit Demosthenis sororis filius, & orationes scripsit aliquot: & earum rerum historiam quæ erant Athenis ipsius ætate gestæ, non tam historico quam oratorio genere perscripsit. At Charisij vult Hegeſias esse ſimilis, iſque ſe ita putat Atticum, ut veros illos præſe penè agrestis putet. At quid eſt tam fractum, tam minutū, tam in ipſa (quam tamen conſequitur) cōcinnitate puerile? Atticorū ſimiles eſſe volumus. optimē. Suntne igitur ij Attici oratores? quis negare potest? hos imitamur. Quo modo, q̄ ſunt & inter ſe diſſimiles, & aliorum? Thucydidem, inquiūt, imitamur. optimè, ſi hiforiam ſcribere, nō ſi cauſas dicere cogitatis. Thucydides enim rerum geſtarum pronūciator ſyncerus & grandis etiā fuit, hoc forenſe concertatorum iudiciale non tractauit genus. Orationes autem quas interpoſuit (multæ enim ſunt) eas ego laudare ſoleo, imitari neque poſſim, ſi velim: nec velim fortaffe, ſi poſſim. vt ſi quis Falerno vino delectetur, ſed eo nec ita nouo, vt proximis consulibus natum velit: nec rurſus ita vetere, vt Opimum aut Anitium coſulem quærat. At qui eæ notæ ſunt optimæ. Credo, ſed nimia vetuſtas nec habet eam quam querimus ſuauitatem, nec eſt iam ſanè tolerabilis. Num igitur qui hoc ſentiat, ſi is potare velit, de dolio ſibi hauriendum putet? minimè, ſed quandam ſequatur ætatem. Sic ego iſtis censuerim & nouā iſtam quaſi de muſto ac lacu feruidam orationem fugiendam, nec illam præclaram Thucydidi nimis veterem tanquam Anitianam

notam persequendam. Ipse enim Thucydides si posterius fuisset, multò maturior fuisset, & mitior. Demosthenē igitur imitemur. O dñs boni, quid quasi nos aliud agimus, aut quid aliud optamus? At non assequimur. Isti enim videlicet Attici nostri quod volunt assequuntur: ne illud quidem intelligunt, nō modò ita memoriae proditum esse, sed ita necesse fuisse, cum Demosthenes dicturus esset, ut concursus audiendi causa ex tota Græcia fierent. At cum isti Attici dicunt, non modò à corona (quod est ipsum miserabile) sed etiam ab aduocatis relinquuntur. Quare si angustè & exiliter dicere est Atticorum, sint sane Attici, sed in comitium veniant, adstantem iudicem dicant. Subsellia grandiorem & pleniorē vocem desiderat. Volo hoc oratori contingat, vt cum auditum sit eū esse dicturum, locus in subselliis occuperetur, compleatur tribunal, gratosi scribæ sint in dando & cedendo loco, corona multiplex, iudex erectus: cum surgit is qui dicturus sit, significetur à corona silentium, deinde crebrae assensiones, multæ admirationes, risus cum velit, cū velit fletus: vt qui hæc procul videat, etiam si quid agatur nesciat, at placere tamen, & in scena esse Rosciū intelligat. Hæc cui contingant, eum scito Atticè dicere, vt de Pericle audiuimus, vt de Hyperide, vt de Aeschine, de ipso quidē Demosthene maximē. Sin autem acutum, prudēs & idem sincerum, & solidum & exiccatum genus orationis probant, nec illo grauiore ornatu oratorio vtuntur, & hoc proprium esse Atticorum volunt, rectè laudant. est enim in arte tanta, tamque varia, etiā huic minutæ subtilitati locus. ita fiet, vt non omnes qui Atticè, iidem bene, sed vt omnes qui bene, iidem etiam Atticè dicant. Sed redeamus rursus ad

Hortensium. Sanè quidem, inquit Brutus: quanquā ista mihi tua fuit periūcūda à proposita oratione digressio. Tu Atticus, Aliquoties sum, inquit, conatus, sed interpellare nolui. Nunc quoniā ad perorādum spectare videtur sermo tuus, dicam, opinor, quod sentio. Tu verò, inquam, Attice.

Tum ille, Ego, inquit, ironiam illam quam in Socrate dicunt fuisse, qua ille in Platonis & Xenophōtis & Aeschīnis libris vtitur, facetam & elegantem puto. Est enim & minime inepti hominis, & eiusdem etiam faceti, cum de sapientia disceptetur, hāc sibi ipsum detrahere, eis tribuere iludentem, qui eam sibi arrogant, vt apud Platonem Socrates in celum effert laudibus Protagoram, Hippiam, Prodīcum, Gorgiā, ceteros: se autem omnium rerū insciūm fingit, & rudem. Decet hoc nescio quomodo illum: nec Epicuro, qui id reprehendit, assentior. Sed in historia, qua tu es vsus in omni sermone cum qualis quisque orator fuisset, expones, vide quēso, inquit, ne tam reprehendenda sit ironia, q̄ in testimonio. Quorsum, inquam, istuc? nō enim intelligo.

Quia primū, inquit, ita laudauisti quosdam oratores, vt imperitos posse in errore inducere. E quidem in quibusdam risum vix tenebam, cùm Attico Lysiae Catonem nostrum cōparabas, magnum mehercule hominem, vel potius summū & singularem virum, nemo dicet secus, sed oratore, sed etiam Lysiae similem, quo nihil potest esse pictius, bella ironia si iocaremur: sin asseueramus, vide ne religio nobis tā adhibenda sit, quām si testimonium diceremus. Ego enim Catonem tuum, vt ciuem, vt senatorem, vt imperatorem, vt virum denique cùm prudētia & diligentia, tum omni virtute excellentem probō: orationes autem eius, vt illis tēpo-

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

ribus, valdè laudo. significant enim quandam formam
ingenij, sed admodum impolitam, & planè rudem: Ori-
gines verò cùm omnibus oratoris laudibus refertas dices,
& Catonem cum Philiste & Thucydide comparares, Bru-
tóne id censem, an mihi probaturum? quos enim ne è Grę-
cis quidem quisquam imitari potest, iis tu comparas homi-
nem Tusculanum, nondum suspicantem quale esset copio-
sè & ornatè dicere? Galbam laudas, si ut illius aetatis prin-
cipem, assentior, sic enim accepimus: sin ut oratorem, cedò
quæso orationes (sunt enim) & dic hunc, quem tu plus
quam te amas, Brutum velle te illo modo dicere. Probas
Lepidi orationes, paulum hic tibi assentior, modo ita lau-
des, ut antiquas: quod item de Africano, de Lælio, cuius
tu oratione negas fieri quicquam posse dulciss. addis etiam
nescio quid angustius, nomine nos capi volens summi viri,
vitæque elegantissimæ verissimis laudibus. Remoue hæc,
ne ista dulcis oratio ita sit abiecta, ut eam aspicere nemo ve-
lit. Carbonem in summis oratoribus habitum scio, sed cum
in cæteris rebus, tum in dicendo semper quo nihil est melius,
id laudari qualemque est, solet. Dico idem de Gracchis,
et si de eis ea sunt à te dicta, quibus ego assentior. omitto
cæteros. venio ad eos, in quibus iam perfectam putas esse
eloquentiam, quos ego audiui sine controversia magnos o-
ratores, Crassum & Antonium. de horum laudibus tibi
prorsus assentior, sed tamen non isto modo, ut Polycleti Do-
ryphorum sibi Lysippus aiebat, sic tu suasionem legis Ser-
uiliae tibi magistrum fuisse. hæc germana ironia est. Cur ita
sentiam, non dicam, ne me tibi assentari putas. Omitto
igitur quæ de iis ipsis, quæ de Cotta, quæ de Sulpitio, quæ

modò de Cælio dixeris. ij enim fuerunt certè oratores: quāti autem & quales, tu videris. Nam illud minus curo, quòd congesisti operarios omneis, vt mihi videantur mori voluisse nonnulli, vt à te in oratorum numerū referrentur. Hæc cum ille dixisset, Longi sermonis initium pepulisti, inquam, Attice, remque commouisti noua disputatione dignam, quam in aliud tempus differamus. Voluendi enim sunt libri, cum aliorum, sum in primis Catonis. intelliges nihil illius lineamentis, nisi eorum pigmætorum quæ inuenta nondum erant, florem & colorem defuisse. Nam de Crassi oratione sic existimo, ipsum fortasse melius potuisse scribere, alium vt arbitror neminem. Nec in hoc ironiam duxeris esse, quòd eam orationem mihi magistrum fuisse dixerim. Nam et si tu melius existimare videris de ea, si quam nunc habemus, facultate, tamen adolescentes quid in Latinis potius imitaremur, non habebamus. Quòd autem plures à nobis nominati sunt, eò pertinuit (vt paulò antè dixi) quòd intelligi volui, in eo, cuius omnes cupidissimi essent, & pauci digni nomine euaderet. Quare ègo me, ne si Aphricanus quidem fuit (vt ait in historia sua C. Fannius) existimari velim. Vt voles, inquit Atticus. Ego enim non alienū à te putabā, quod & in Aphricano fuisset, & in Socrate. Tū Brutus, De isto postea: sed tu, inquit me intuens, orationes nobis veteres explicabis? Verò, inquā, Brute, sed in Cumano, aut in Tusculano aliquando, si modò licebit, quoniā utroque in loco vicini sumus. Sed iā ad id unde digressi sumus, reuertamur. Horèsius igitur cum admodū adolescentes orsus esset in foro dicere, celeriter ad maiores causas adhiberi cæptus est: quanquam inciderat in Cotta & Sulpitij atatem,

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

qui annis decem maiores, excellente tum Crasso & Antonio, deinde Philippo, post Iulio, cum iis ipsis dicendi gloria comparabatur. Primum memoria tanta, quantam in viro cognouisse me arbitror, ut quae secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet, quibus excogitauisset. hoc adiumento ille tanto sic vtebatur, ut sua commentata, & scripta, & nullo referente omnia aduersariorum dicta meminisset.

Ardebat autem cupiditate sic, ut in nullo unquam flagrantius studium viderim. Nullum enim patiebatur esse diem, quin aut in foro diceret, aut meditaretur extra forum. saepissime autem eodem die utrumque faciebat. Attuleratq; minime vulgare genus dicendi, duas quidem res, quas nemo altius, partitiones quibus de rebus dicturus esset, & collectiones, memor & quae essent dicta contraria, quaeque ipse dixisset. Erat in verborum splendore elegans, compositione aptus, facultate copiosus: eaque erat cum summo ingenio, cum exercitationibus maximis consecutus. Rem complectebatur memoriter, dividens acute, nec pratermittebat fere quicquam quod esset in causa, aut ad confirmandum, aut ad refellendum. Vox canora & suavis, motus & gestus etiam plus artis habebat, quam erat oratori satis. Hacigitur florescente Crassus est mortuus, Cotta pulsus, iudicia intermissa bello, nos in forum venimus. Erat Hortensius in bello primo anno miles, altero tribunus militum: Sulpitius legatus aberat, etiam Marcus Antonius: exercebat vna lege iudicium Varia, ceteris propter bellum intermissis. qui frequenter aderant (quam pro se ipsi dicebant) oratores non illi quidem principes, L. Memmius & Quintus Pompeius, sed oratores tamen teste diserto uterque Philippo, cuius in testimonio contentio

& vim accusatoris habebat, & copiam. Reliqui, qui tum
 principes numerabantur, in magistratibus erat, quotidiēq;
 fere à nobis in concionibus audiebantur. Erat enim tribu-
 nus pleb.tum C. Curio: quāquam is quidem filebat, vt erat
 semel à concione vniuersa relictus. Q. Metellus Celer, non
 ille quidem orator, sed tamen non infans: diserti autem Qu.
 Varius, C. Carbo, Cn. Pomponius. & ij quidem habita-
 bāt in rostris. C. etiā Iulius adilis curulis quotidie ferè accu-
 ratas conciones habebat. sed me cupidissimum audiendi pri-
 mus dolor percussit, Cotta cum est expulsus: reliquos fre-
 quenter audiens, acerrimo studio tenebar, quotidieque &
 scribens, & legens, & commentans, oratoriis tantū exer-
 citationibus cōtentus non eram. Iam conseqūete anno Qu.
 Varius sua lege damnatus exceperat. Ego autem iuris ciui-
 lis studio multū opera dabam Q. Scænolæ P. F. qui quan-
 quam nemini se ad docendum dabat, tamen consulentibus
 respondendo studiosos audiendi docebat. Atque huic an-
 no proximus Sylla consule & Pompeo fuit tum P. Sulpici-
 us in tribunatu quotidie concionantis totum genus dicendi
 penitus cognouimus: eodēmq; tempore cum princeps Aca-
 demia Philo cum Atheniensium optimatibus Mithrida-
 tico bello domo profugisset, Romāmq; venisset, totum ei me
 tradidi, admirabili quodam ad philosophiam studio conci-
 tatus, in quo etiam commorabar attentius, et si rerū ipsarum
 varietas & magnitudo summa me delectatione retinebat,
 sed tamen sublata iam esse in perpetuum ratio iudiciorum
 videbatur. Occiderat Sulpitius illo anno, trésque proximo
 trium etatum oratores erant crudelissimè imperfecti, Q.
 Quintus Catulus, Marcus Antonius, C. Iulius. Eodem anno

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

etiam Moloni Rhodio Romæ dedimus operam, & actori
summo causarum, & magistro. Hæc et si videntur esse à
proposita ratione diuersa, tamen idcirco à me proferuntur,
vt nostrum cursum perspicere, quoniam voluisti, Brute, pos-
sis (nam Attico hæc nota sunt) & videre quemadmodum
simus in spacio Q. Hortensiū ipsius vestigiis persecuti. Tri-
ennium ferè fuit vrbs sine armis, sed oratorum aut interitu,
aut discessu, aut fuga (nam aberant etiam adolescentes M.
Crassus, & Lentuli duo) primas in causis agebat Horten-
sius, magis magisque quotidie probabatur. Antistius Piso
sæpe dicebat, minus sæpe Pomponius, raro Carbo, semel
aut iterum Philippus. At verò ego hoc tempore omni no-
tes & dies in omnium doctrinarum meditatione versabar.
Eram cum Stoico Diodoto, qui cum habitauisset apud me,
mecumq; vixisset, nuper est domi meq; mortuus : à quo cum
in aliis rebus, tum studiosissimè in dialectica exercebar, quæ
quasi contracta & astricta eloquentia putanda est, sine qua
etiā tu Brute iudicauisti te illam iustum eloquētiam, quam
dialecticam dilatatam esse putant, consequi nō posse. Huic
ego doctori, & eius artibus variis atque multis ita erā tamen
deditus, vt ab exercitationibus oratoris nullus dies vacuus
esset. Commentabar declamitās (sic enim nunc loquuntur)
sæpe cum M. Pisone, & cū Q. Pöpeio, aut cū aliquo quo-
tidie. idque faciebam multū etiā Latinè, sed Græce sàpius,
vel quòd Græca oratio plura ornamenta suppeditans, cōsue-
tudinem similiter Latinè dicendi afferebat, vel quòd à Gre-
cis summis doctoribus, nisi Græcè dicerem, neque corrigi pos-
sem, neque doceri. Tumultus interim pro recuperāda Re-
publica, & crudelis interitus oratorum triū, Scænolæ, Car-

bonis, Antistij:reditus Cottæ, Curionis, Craſsi, Lētulorum, Pompeij: leges & iudicia constituta: recuperata Republi-
ca: ex numero autē oratorum, Pomponius, Censorinus, Mu-
ræna sublati. tum primū nos ad causas & priuatas & pu-
blicas adire cœpimus, non vt in foro disceremus, quod plerique
fecerunt, sed vt quācum nos efficere potuissimus, docti
in forum veniremus. Eodem tempore Moloni dedimus ope-
ram. dictatore enim Sylla legatus ad senatum de Rhodio-
rum præmiis venerat. Itaque prima causa publica pro Sexto
Roscio dicta, tantum commendationis habui, vt non
ulla esset quæ non nostro digna patrocinio videretur: dein-
ceps inde multæ, quas non minus diligenter elaboratas &
tanquam elucubratas afferebamus. Nunc quoniam to-
tum me non nœuo aliquo, aut crepundiis, sed corpore omni
videris velle cognoscere, complectar nonnulla etiam quæ for-
tasse videantur minus necessaria. Erat eo tempore in nobis
summa gracilitas & infirmitas corporis, procerum & tenui
collum: qui habitus, & quæ figura non procul abesse puta-
tur à vitæ periculo, si accedit labor, & laterum magna con-
tentio. Eoque magis hoc eos quibus eram charus, commoue-
bat, quod omnia sine remissione, sine varietate, vi summa
vocis, & totius corporis contentione dicebam. Itaque cum
me & amici & medici hortarentur vt causas agere desiste-
rem, quoduis potius periculum mihi adeundum, quam à spe
rata dicendi gloria discedendum putavi. Sed cum censerem,
remissione & moderatione vocis, & commutato genere di-
cendi me & periculum vitare posse, & temperatius dicere:
vt consuetudinem dicendi mutarem, ea causa mihi in A-
siam proficisciendi fuit. Itaque cum effem biennium versatus

in causis, & iam in foro celebratum meum nomen esset, Roma sum profectus. Cum venisssem Athenas, sex menses cū Antiocho veteris Academia nobilissimo & prudentissimo philosopho fui, studiumque philosophiae nūquam intermissum, à primāq; adolescentia cultum, & semper auctum, hoc rursus summo authore & doctore renouavi. Eodem tamē tempore Athenis apud Demetrium Syrum veterem & non ignobilem dicendi magistrum studiose exerceri solebam. Pōst à me Asia tota peragrata est, cū summis quidem oratoribus, quibuscum exercebar ipsis lubentibus, quorum erat princeps Menippus Stratonicensis, meo iudicio tota Asia illis temporibus disertissimus: & si nihil habere molestiarum, nec ineptiarum, Atticorum est, hic orator in illis numerari recte potest. Assiduisimè autem mecum fuit Dionysius Magnes: erat etiā Æschylus Gnidius, Adramitenus Xenocles. hi tum in Asia rhetorum principes numerabantur. Quibus non contentus, Rhodum veni, meque ad eundem quem Romæ audiueram, Molonem applicavi, cum actorem in veris causis, scriptorēmque prastātem, tum in notandis animaduertendisque vitiis, & instituendo docendoque prudentissimum. Is dedit operam, si modō id consequi potuit, vt nimis redundantes nos, & superfluentes iuuenili quadam dicendi impunitate & licentia, reprimeret, & quasi extra ripas diffluētes coerceret. Ita recepi me bienio pōst non modō exercitatiōr, sed propē mutatus. Nam & contentio nimia vocis reciderat, & quasi referuerat oratio, lateribūsque vires, & corpori mediocris habitus accesserat. Duo tum excellebant oratores, qui me imitandi cupiditate incitarent, Cotta, & Hortensius: quorum alter remissus &

lenis, & propriis verbis comprehendens solutè & facile sententiam: alter ornatus, acer, & non talis, qualem tu eum Brute iam deflorescentem cognouisti, sed verborū & actionis genere commotior. Itaque cum Hortensio mihi magis arbitrabar rem esse, quòd & dicendi ardore eram propior, & aetate coniunctior. Etenim videram in iisdem causis, ut pro M. Canuleio, pro Cn. Dolabella consulari, cum Cotta princeps adhibitus esset, priores tamen agere partes Hortensium. Acrem enim oratorem, incensum, & agentem, & canorum, concursus hominum, forique strepitus desiderat. Num igitur annum, cum rediissemus ex Asia, causas nobileis egimus, cum quæsturam nos, consulatum Cotta, æditatem peteret Hortensius. Interim me questorem Siciliensis exceptit annus: Cotta ex consulatu est profectus in Galliam: princeps & erat & habebatur Hortensius. Cum autem anno post e Sicilia me recepisset, iam videbatur illud in me quicquid esset, esse perfectū, & habere maturitatem quandam suam. Nimis multa videor de me, ipse presertim, sed omni huic sermoni propositum est, non ut ingenium & eloquentiam meam perspicias, vnde longè absum, sed ut laborem & industriam. Cum igitur essem in plurimis causis, & in principibus patronis quinquennium ferè versatus, tum in patrocinio Siciliensi maximè in certamē veni designatus ædilis cum designato consule Hortensio. Sed quoniam omnis hic sermo noster non solum enumerationem oratoriam, verum etiam precepta quædam desiderat, quid tāquam notandum & animaduertendum sit in Hortensio, breuiter licet dicere. Nam is post consulatum (credo quòd videret ex consularibus neminem esse secum comparandum, neglige-

M. T. CIC. BRVTVS, SEV

ret autem eos qui consules nō fuissent) summum illud suum studium remisit, quo à puerō fuerat incēsus, atq; in omnium rerum abundantia voluit beatius, vt ipse putabat, remissus certè viuere. Primus & secundus annus & tertius tantūm quasi de picturæ veteris colore detraxerat, quantū non quinīus vñus ex populo, sed existimator doctus & intelligēs posset cognoscere. Longius autem procedens, & in cæteris eloquacia partibus, tum maximè in celeritate & cōtinuatione verborum adhescens, sui dissimilior videbatur fieri quotidie. Nos autē non desistebamus cùm omni genere exercitationis, tū maximè stylo nostrū illud quod erat, augere, quantumcunque erat. Atque (vt multa omittam) in hoc spatio, & in iis post aeditatem annis & prætor primus, & increbili populari voluntate sum factus. Nam cum propter asiduitatem in causis & industriam, tum propter exquisitus & minimè vulgare orationis genus, animos hominū ad me dicendi nouitatem cōuerteram. Nihil de me dicam, dicam de cæteris, quorum nemo erat qui videretur exquisitus quam vulgus hominum, studuisse literis, quibus fons perfecte eloquentia cōinetur: nemo qui philosophiam complexus esset, matrem omnium bene factorum, benēque dictorum: nemo qui ius ciuale didicisset, rem ad priuatas causas, & ad oratoris prudentiam maximè necessariam: nemo qui memoriam rerū Romanarum teneret, ex qua si quando opus esset, ab inferis locupletissimos testes excitaret: nemo qui breuiter argutēque inclusō aduersario laxaret iudicū animos, atque à seueritate paulisper ad hilaritatē risūmque trāduceret: nemo qui dilatare posset, atq; à propria ac definita disputacione hominis ac temporis, ad communem questionem vniuersit

generis orationem traducere: nemo qui delectandi gratia dīgredi parumper à causa, nemo qui ad iracundiam magnopē re iudicem, nemo qui ad fletum posset adducere, nemo qui animum eius (quod vnum est oratoris maximè propriū) quo cunque res postularet, impelleret. Itaque cum iam penè euaniisset Hortensius, & ego anno meo, sexto autem post illum consulem, consul factus essem, reuocare se ad industriā cœpit, ne cū pares honore essemus, aliqua re superiores videmur. Sic duodecim post meum consulatū annos in maximis causis, cum ego mihi illum, sibi me ille anteferret, coiunctissimè versati sumus: consulatusq; meus, qui illum primò leuiter perstrinxerat, idem nos rerum mearum gestarū, quas ille admirabatur, laude coniunxerat. Maxime verò perspecta est utriusque nostrū exercitatio paulò antè quam perterritum armis hoc studium Brute nostrum cōticuit subito & obmutuit, cùm lege Pompeia ternis horis ad dicēdum datis, ad causas simillimas inter se, vel potius easdem noui veniebamus quotidie. quibus quidem causis tu etiā Brute præstò fuisti, complureisque & nobiscum, & solus egisti, ut qui nō satis diu vixerit Hortensius, tamē hunc cursum confecerit. Annis antè decē causas agere cœpit, quam tu es natus: idem quarto & sexagesimo anno per paucis ante mortem diebus vñā tecum sacerum tuum defendit Appium. Dicēdi autem genus quod fuerit in utroque, orationes utriusque etiam posteris nostris indicabunt. Sed si querimus cur adolescens magis floruerit dicendo, quam senior Hortensius, causas reperiemus verissimas duas. primum quod genus erat orationis Asiaticū, adolescentiae magis cōcessum quam senectuti. Genera autem Asiaticæ dictionis duo sunt. Vnum sententio-

sum, & argutum sententiis non tam grauibus & seueris
quam concinnis & venustis, qualis in historia Timaeus, in-
dicendo autem pueris nobis Hierocles Alabandeus, ma-
gis etiam Menecles frater eius fuit, quorum utriusque ora-
tiones sunt in primis, ut Asiatico in genere, laudabiles.
Aliud autem genus est non tam sententiis frequentatum,
quam verbis volucre, atque incitatum, quali est nunc A-
sia tota: nec flumine solum orationis, sed etiam exornato
& faceto genere verborum, in quo fuit Aeschylus Gni-
dius, & meus aequalis Milesius Aeschines. In iis erat ad-
mirabilis orationis cursus, ornata sententiarum concinnitas
non erat. Hac autem (ut dixi) genera dicendi aptiora sunt
adolescentibus, in senibus grauitatem non habent. Itaque
Hortensius utroque genere florens, clamores faciebat ado-
lescens. Habebat enim & Meneclium illud studiu[m] crebra-
rum venustarumq[ue] sententiarum, in quibus ut in illo Greco,
sic in hoc erat quædam magis venusta dulcesque sententia,
quam aut necessaria, aut interdu[m] utiles. Et erat oratio cum
incitata & vibrans, tum etiam accurata, & polita. Non
probantur hæc senibus (sæpe videbam cum irridentem, tum
etiam irascentem & stomachantem Philippum) sed mirabā-
tur adolescentes, multitudo mouebatur. Erat excellens iudi-
cio vulgi, & facile primas tenebat adolescentis. Etsi enim ge-
nus illud dicendi authoritatis habebat parum, tamē aptum
esse aetati videbatur: & certè quod & ingenij quædam for-
malucebat, & exercitatione perfecta erat, verborumq[ue] ad-
stricta comprehensio, summam hominum admirationem ex-
citaabat. Sed cum iam honores, & illa senior authoritas gra-
uius quiddam requireret, remanebat idem, nec decebat id:

quodque exercitationem studiūm que dimiserat, quod in eo fuerat acerrimum, concinnitas illa crebritasque sententiarum pristina manebat, sed ea vestitu illo orationis quo consueuerat, ornata non erat. Hoc tibi ille Brute minus fortasse placuit, quam placuisset, si illum flagrātem studio, et florētē facultate audire potuisses. Tum Brutus, Ego verò, inquit, et ista quæ dicis, video qualia sint: et Hortensium magnum oratorem semper putauī, maximēque probauī pro Messala dicētem, cum tu abfuiſti. Sic ferunt, inquam: id que declarat totidem quot dixit (ut aiunt) scripta verbis oratio. Ergo ille à Crasso consule & Scæuola usque ad Paulum & Marcellū consules floruit: nos in eodem cursu fui- mus à Sulla dictatore ad eosdem ferè consules. Sic Quinti Hortensij vox extincta fato suo est, nostra publico. Melius quæſo ominare, inquit Brutus. Sit sanè ut vis, inquā, et id non tam mea causa, quam tua: sed fortunatus illius exitus, qui ea non vidit cum fieret, quæ prouidit futura. Sæpe enim inter nos impendentes casus defleuimus, cum belli ciuilis causas in priuatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem à publico consilio esse exclusam videremus. Sed illum videtur felicitas ipsius, qua semper est uetus, ab eis miseriis quæ consecutæ sunt, morte vindicasse. Nos autem Brute quoniam post Hortensij clarissimi oratoris mortem orbæ eloquentiæ quasi tutores relicti sumus, domiteneamus eā septam liberali custodia, et hos ignotos atque impudentes procos repudiemus, tueamurque ut adultam virginem castè, et ab armatorum impetu quātūm possumus prohibeamus. Evidem etsi doleo me in vitam paulò serius tāquam in viam ingressum, priusquam confectum iter sit, in hanc

Reipub. noctem incidisse, tamen ea consolatione sustentor,
quam tu mihi Brute adhibuisti tuis suauissimis literis, qui-
bus me forti animo esse oportere cœsebas, quod ea gessem,
qua de me etiam me tacente ipsa loquerentur, mortuoque
vivuerent. Quæ, si rectè esset, saluti Reip. finsecus, interitu
ipso testimonium meoru de Repub. consiliorum darent. Sed
in te intuens Brute doleo, cuius in adolescētiam per medias
laudes quasi quadrigis vehētem transuersa incurrit misera
fortuna Reip. Hic me dolor tangit, hæc me cura solicitat, &
hunc mecum socium eiusdem & amoris & iudicij. Tibi fa-
uemus, te tua frui virtute cupimus, tibi optamus eā Remp.
in qua duorum generum amplissimorum renouare memo-
riam atque augere possis. Tuum enim forum, tuum erat il-
lud curriculum: tu illuc veneras unus, qui non linguā modò
acuisses exercitatione dicendi, sed & ipsam eloquentiā lo-
cupletauisses grauiorum artium instrumento, & iisdem ar-
tibus decus omne virtutis cum summa eloquētia laude iun-
xisses. Ex te duplex nos afficit solicitude, & & ipse Rep.
careas, & illa te. Tu tamen, et si cursum ingenij tui Brute
premit hæc importuna clades ciuitatis, cotine te in tuis pere-
nibus studiis, & effice, id quod iam propemodum, vel planè
potius effeceras, ut te eripiās ex ea quam ego congessi in hūc
sermonem, turba patronorum. Nec enim decet te ornatum
vberrimis artibus, quas cum domo haurire non posses, ar-
cessiūisti ex vrbe ea quæ domus est semper habita doctring,
numerari in vulgo patronorum. Nam quid te exercevit Pā-
menes, vir longè eloquentissimus Græciæ? Quid illa vetus
Academia, atque eius hæres Haristus hospes & familiaris
meus, si quidem similes maioris partis oratorum futuri su-

mus? Nónne cernimus vix singulis etatibus binos oratores laudabiles constitisse? Galba fuit inter tot aequales unus excellens, cui quemadmodum accepimus, & Cato cedebat senior, & qui temporibus illis etate inferiores fuerunt: Lepidus postea, deinde Carbo. Nam Gracchi in concionibus multò faciliore & liberiore genere dicendi: quorum tamen ipsorum ad etatem laus eloquentiae perfecta nondum fuit. Antonius, Crassus, post Cotta, Sulpitius, Hortensius, nihil dico amplius, tantum dico, si mihi accidisset ut numerarer in multis, si operosa est concursatio magis opportunorum.

F I N I S.

